

З М І С Т:

ВСТУП	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФІСКАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДОКТРИНІ	18
1.1 Історико-правовий аспект конфіскації в Україні.....	18
1.2 Конфіскація в міжнародних нормативно-правових актах та кримінальному законодавстві держав-членів Європейського Союзу.....	29
1.3 Кримінально-правова регламентація конфіскації в Україні: сучасний стан.....	40
РОЗДІЛ 2. КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА ЯК ВИД ПОКАРАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	48
2.1. Конфіскація майна як виду покарання: проблеми кримінально-правової регламентації.....	48
2.2. Моделювання розвитку конфіскації майна як виду покарання.....	57
РОЗДІЛ 3. КОНФІСКАЦІЯ ЯК ІНШИЙ ЗАСІБ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ	65
3.1. Конфіскація, що застосовується до фізичних осіб (спеціальна конфіскація).....	65
3.2. Конфіскація, що застосовується до юридичних осіб.....	77
3.3. Моделювання розвитку інституту конфіскації як іншого засобу кримінально-правового характеру.....	84
ВИСНОВОК	91
ЛИТЕРАТУРА	94

ВСТУП

Актуальність теми. Конфіскація майна як міра реагування на вчинення кримінального злочину і відповідний кримінально-правовий інститут відомі вітчизняному кримінальному праву вже багато років. До недавнього часу конфіскацію розуміли тільки як покарання, яка призначається за вчинення тяжких та особливо тяжких корисливих злочинів. Разом з тим, європейські інтеграційні процеси, підписання угоди про асоціацію між Україною та ЄС сприяли оновленню інститут конфіскації в кримінальному праві України. Зазначені процеси зумовили появу нових форм конфіскації у вітчизняному кримінальному законодавстві, зокрема спеціальну конфіскацію, що застосовується до фізичних осіб, і конфіскації майна юридичних осіб.

Динаміка соціальних процесів сучасності ставить на порядок денний питання про правомірність існування в кримінальному праві так званої загальної конфіскації майна, тобто вилучення в дохід держави певного майна, здобутого і використовуваного легальним шляхом. Будучи за своєю природою засобом примусу, загальна конфіскація в сучасних умовах виступає як покарання, майже позбавлена виховних і попереджувальних ознак з "присмаком" помсти злочинцю. На думку дослідників цієї проблеми, з якою слід погодитися, походження конфіскації, ймовірно, слід шукати в звичці приватної помсти, талиона як першої з форм реагування на різні посягання. В сучасних умовах конфіскація легального приватного майна вступила в суперечність з принципами гуманізму і справедливості, загальновизнаними нормами міжнародного права, тому слід переглянути її роль у протидії злочинності. Зазначене відповідає тенденції до переосмислення сутності і змісту реагування на вчинення кримінальних злочинів, в тому числі і кримінально-правової природи окремих форм та видів такого реагування, їх ефективності і допустимості.

Слід зауважити, що сьогодні проблема доцільності застосування конфіскації майна далека від вирішення. Вона детально розглянута з точки

зору принципів розвитку суспільства, закріплених в Конституції, і з точки зору мети покарання. Зазначене вимагає її глибокого теоретичного осмислення і вдосконалення регламентації в кримінальному законодавстві.

Також, дискусій в експертному середовищі викликає доцільність введення в КК України ст. ст. 96-1 і 96-2, в яких йдеться про спеціальну конфіскацію. Вибравши для спеціальної конфіскації розділу XIV КК України «Інші заходи кримінально-правового характеру», законодавець не визначив мету цього кримінально-правові заходи, ніж ускладнив визначення правової природи спеціальної конфіскації.

Законом України № 314-VII від 23 травня 2013 КК України доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб», статтями якого таких осіб офіційно визнано суб'єктом кримінально-правових відносин, до яких, при наявності певних підстав і умов, стало можливим застосування конфіскації майна.

Стверджувати, що зазначені вище проблеми є абсолютно новими було б не зовсім справедливо, адже конфіскація як міра кримінально-правового характеру висвітлювалася в працях багатьох вчених України та зарубіжжя, зокрема: Л.В. Багрій-Шахматова, М.І. Бажанова, Ю. Бауліна, В. І. Борисова, В. М. Бурдіна, Н.А. Гуторов, В.К. Грищук, А.А. Дудорова, В.К. Дуюнова, А.А. Книженко, В.М. Козирєвої, М. Корабель, А.В. Курлаевой, В.М. Коротка, А.К. Марина, В.М. Мельникової-Крикун, А. Михайлянц, В.А. Навроцького, А.С. Пироженко, А.А. Пропостина, С.Ю. Самойлової, Г.М. Собко, Д.В. Толкова, В.П. Тихого, Я.А. Тріньової, В.І. Тютюгіна, М. І. Хавронюка, М.Д. Шаргородського, А.М. Яценко та інших.

При цьому слід зауважити, що більшість вітчизняних публікацій присвячувалася конфіскації майна як покарання і в них її правомірність, як правило, не ставилася під сумнів, а комплексні наукові дослідження конфіскації майна як покарання, спеціальної конфіскації і конфіскації майна юридичних осіб не проводилося.

Заходи кримінально-правового реагування на кримінальні правопорушення повинні відповідати способу життя суспільства, стану економіки і фінансів держави і сформованим на цій основі етичних і правових поглядів, що панують в суспільстві. Не випадково історія демонструє безліч прикладів еволюції покарання, залежала від змін в етиці, ідеології, засобах протидії злочинності. Конфлікт старого права і нових потреб соціуму перебуває в центрі полеміки двадцять першого століття. У демократичному суспільстві не існує закону, який не може обговорюватися або спростовувати. Отже зміни в соціально-економічних відносинах вимагають відповідних змін в системі заходів кримінально-правового реагування на кримінальні правопорушення.

Таким чином, новели кримінального законодавства, привели до появи нових заходів кримінально-правового реагування, в тому числі у вигляді спеціальної конфіскації та конфіскації майна юридичних осіб. Тому, їх недостатня дослідженість обумовили вибір теми роботи і основні напрямки дослідження.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є з'ясування сутності та змісту конфіскації як міри кримінально-правового характеру, перспектив її розвитку і формулювання відповідних висновків і рекомендацій, спрямованих на приведення законодавства України і практики його застосування у відповідність до сучасних європейських традицій і стандартів у сфері протидії злочинності.

Для досягнення визначеної мети поставлені наступні завдання:

- провести історичний та міжнародно-правовий огляд конфіскації з метою запозичення позитивного досвіду для вдосконалення її кримінально-правового регулювання в Україні;
- охарактеризувати сучасний стан кримінально-правової забезпеченості конфіскації в Україні;
- визначити теоретичні засади дослідження конфіскації;

- здійснити кримінально-правову характеристику конфіскації майна як форми кримінальної відповідальності і визначити перспективи її збереження в КК України;

- охарактеризувати конфіскацію майна як форму інших заходів кримінально-правового характеру і визначити перспективи їх розвитку;

- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення відповідних положень кримінального законодавства.

Об'єктом дослідження є заходи і кримінально-правового характеру.

Предметом дослідження є конфіскація як захід кримінально-правового характеру.

Методи дослідження. Методика дослідження становить сукупність філософських, загальнонаукових та спеціальних методів пізнання об'єктивного світу. Їх застосування обумовлено системним підходом до здійснення дослідження. Історичний метод використаний при огляді історичного розвитку кримінального законодавства про конфіскацію як Захід кримінально-правового характеру. Порівняльно-правовий метод дозволив порівняти кримінально-правову забезпеченість інституту конфіскації в кримінальному праві України до держав-членів ЄС. Системно-функціональний підхід дозволив визначити основні принципи правового регулювання конфіскації. Загальні методи (індукція, дедукція, аналіз, синтез, узагальнення) використовувалися протягом усього дослідження. Метод класифікації здійснювався при написанні підрозділу. Герменевтичний метод використовувався при тлумаченні кримінально-правових норм, а також доктринальних позицій криміналістів по кримінально-правовій забезпеченості конфіскації. Метод моделювання були використані при побудові конструкцій кримінально-правових норм про конфіскацію в якості запобіжного кримінально-правового характеру .

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дослідженні усі види конфіскації і сформульовано ряд висновків щодо сутності, змісту і

кримінально-правової природи кожного з них, що дозволило обґрунтувати ряд висновків, які складають наукову новизну.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що сформульовані в роботі наукові положення, висновки і пропозиції можуть бути використані в навчальному процесі - при викладанні у вищих юридичних навчальних закладах нормативного курсу "Кримінальне право України", спецкурсів "Криміналістика", "Кримінальний процес".

Апробація результатів дослідження. Основні результати ді дипломної дослідження, висновки і пропозиції оприлюднені автором у вигляді доповідей і виступів в роботі Всеукраїнської науково-практичної конференції до 100-річчя ВНУ ім.В. Даля «Конституційно-правові основи адміністративної реформи в Україні» з наявністю наукової публікації по темі дипломної роботи 24-25 жовтня 2019 р ..

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ДОСЛІДЖЕННЯ КОНФІСКАЦІЇ У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

1.1 Історико-правовий аспект конфіскації в Україні

Розвиток конфіскації майна як заходи кримінально-правового го характеру являє собою закономірний взаємопов'язаний поступальний процес. Інститут конфіскації майна трансформується з часом протягом всієї історії України та в кожному історичному періоді свого існування проявляється по-різному. Тому з самого початку розгляду проблеми застосування конфіскації слід повернутися в минуле і прослідкувати розвиток цього явища і відповідного йому кримінально-правового інституту.

Конфіскація (лат.) - покарання, що полягає у відібранні майна злочинця на користь скарбниці. Розрізняють конфіскації загальну або повної - відібрання всього майна і конфіскації спеціальне - відібрання окремих предметів. Повна конфіскація досить часто застосовувалася в давні часи. Так, в стародавній Греції все законодавства допускали в певних випадках повну конфіскацію. В Афінах конфіскація застосовувалася, часто разом з іншими покараннями, як покарання за умисне вбивство, святотатство, державну зраду, прагнення до тиранії, підкуп і подібних злочинів. Конфісковане майно, по відрахування десятини Афінам і третини донощику, надходило до державної скарбниці. Аристофан прямо відносить конфіскацію до звичайних джерел державних доходів. Рішення про конфіскацію мали право ухвалювати лише суд або народні збори [1 , с. 142].

У римському праві конфіскація спочатку мала релігійний характер і проводилась на користь богів. Пізніше конфіскація стала супроводжувати смертну кару і вигнання (*aquae et ignis interdictio*), якими замінено *sacratio caritatis*. В кожному окремому випадку народ вирішував, чи варто вдаватися до конфіскації чи ні. Цезар за найбільш тяжкі злочини призначав повну

конфіскацію, а за менш тяжкі - конфіскації половини майна. Поступово склався звичай - вважати конфіскацію неминучим наслідком всіх кар, тягнуть за собою повне позбавлення прав .

У середньовічній Європі практика застосування конфіскації знаходила собі опору у феодальній системі. У Німеччині конфіскація служила додатковим покаранням до смертної кари, і тільки Кароліна обмежила сферу застосування її відомими злочинами. У Франції повна конфіскація була скасована установчими зборами в 1790 р .., Відновлена кодексом 1810 і скасована хартією 1814 Під впливом Французького законодавства конфіскація поступово зникла з кримінальних кодексів усіх західноєвропейських держав (в Пруссії, напр. У 1850 р) [1 , с. 142-143].

Конфіскація як покарання відома на території сучасної України по сивини століть. Замість терміна «конфіскація» в історичних пам'яті " лотках використовувалися терміни« потік і розграбування »(Російська правда) [2 , с. 387],« взяти на государя »(Соборне уложення 1649 р ..) [3 , с. 86] і ін.

Перші письмові згадки про конфіскацію майна знаходимо в текстах російсько-візантійських договорів, тексти яких увійшли в давньоруських літописів. Ці договори є першими пам'ятками писаного кримінального права, збереглися і дійшли до наших днів у текстах «Повісті временних літ». Так, договір князя Олега з Візантією 911 року містить норми і про конфіскацію майна «якщо втече, скоївши вбивство», то наступають двоякі наслідки: у разі спроможності злочинця, який втік стягнення звертається на його майно, яке надходить на користь родича вбитого, по винятком частини , що надходить дружині вбивці » [2 , с. 365].

Крім цього, в російсько-візантійських договорах часто йде посилення на норми Закону російського. Текст даного документа не дійшов до наших днів.

Самої правової пам'ятником XI століття є Російська П Равда - кодифікований нормативно-правовий акт, який включав норми різних галузей права, в тому числі кримінального. Згідно Руській Правді (Розширена редакція

за Троїцьким списком) потоком і пограбуванням каралися особи винні в скоєнні вбивства в розбої (ст. 7), конокрадства (ст. 35) і підпалу (ст.83) [156 , с. 109, 111, 117].

Галицько-Волинська земля значною мірою зберегла риси права, властиві давньоруської держави. Подальший розвиток давньоруського права відбувався в княжому законодавстві, яке існувало у вигляді грамот, заповітів, статутів, договорів і т. У ньому містяться деякі відомості з кримінального права. Так, серед видів покарань називаються смертна кара, вигнання, конфіскація майна, штрафи [4 , с. 124-125].

До XVII століття застосування конфіскації майна на території українських земель, що входили до складу Російської імперії, значно зменшилася. У цей період починається часткова конфіскація, що забезпечувало збереження частки майна за сім'єю засудженого. Конфіскація застосовувалася як додаткове покарання особам засудженим до смертної кари або до висилки, термінової або довічної.

Конфіскації було передбачено і військових статутами Петра I 1719. Найчастіше конфіскація майна застосовувалася до офіцерів. Донositелі іноді заслужували нагород майном страчених [5 , с. 10].

Гуманістичні ідеї Ч. Бекар справили неабиякий вплив на Катерину II в. У своєму трактаті «Про злочин і покарання» Ч. Бекар доводив недоцільність застосування конфіскації майна як виду покарання: «Конфіскація змушує ... неможливих відповідати своєю головою, змушує невинних поруч з винними відчувати покарання і доводить їх до необхідності здійснювати від відчаю Злочев н » [6 , с. 121]. Жалуваної грамотою тисяча сімсот сімдесят п'ять (стаття 23) Катерина II скасувала а конфіскацію майна для дворян [7 , с. 29] .

Основним джерелом кримінального права на території України в XIX столітті стає «Укладення про покарання карних і виправних» 1845 яка передбачала як загальну, так і спеціальну конфіскацію майна [8] . Лише у другій половині XIX століття в Росії демократично налаштовані громадяни

почали публічно виступати за скасування інституту загальної конфіскації майна [9 , с. 8].

Статутом про покарання, що накладаються світовими суддями 1864 [10 , с. 395 - 419] і Кримінальному укладення 1903 [11] передбачалася лише спеціальна конфіскація.

Ставлення законодавця і суспільства до конфіскації не завжди було однозначним. З кінця XVIII століття застосування конфіскації в якості покарання в українських землях Російської імперії істотно знижує ться, а з середини XIX даний захід кримінально-правового характеру взагалі виключається зі списку покарань. Крім того, в різні періоди перед конфіскацією ставилися різні цілі, зокрема залякування, відшкодування шкоди державі або потерпілому. Змінювалася і доля вилученого майна. Наприклад, воно могло надходити на користь держави, потерпілого, сім'ї потерпілого, родичів засудженого та ін. [12 , с. 15 - 16].

Конституцією Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР) від 29 квітня 1918 року на території України конфіскація майна як покарання скасовувалося. Так, відповідно до вимог ст. 14 Конституції Української Народної Республіки (Статут про державний устрій, права і вольності УНР) від 29 квітня 1918 «громадянин УНР і ніхто інший на території її не може бути покараний смертю, ні відданий будь-яким автомобілям по тілу, або іншим актам, що принижують людську гідність, ні підпасти конфіскації майна, як покарання »[13 , с. 332].

Аналіз історичних документів показує, що кримінально-правові норми з регламентації конфіскації майна формувалися протягом тривалого часу, зазнаючи істотних трансформацій. До наведеного вище додамо, що в 1917-1921 роках з початком формування української правової системи радянського зразка спочатку намітилася лібералізація каральної політики. На нашу думку, позиція тодішнього законодавця відрізнялася прогресивністю і помірністю в порівнянні не тільки з попереднім періодом історії України, а й з сучасним її періодом. Вважаємо, що скасувавши загальну конфіскацію майна на

конституційному рівні, українська система права часів УНР, на відміну від чинного нині законодавства, забезпечила реальний захист такої загальноновизнаної соціальної цінності, яким право приватної власності [14 , с. 330].

У період становлення радянської влади конфіскація майна виступала формою перетворення приватної власності в державну. Вона сприяла обра Ненно майна противників радянської влади , які надавали їй активну або пасивну і опір , в колективну власність. Конфіскації підлягали приватні підприємства, землі, основні засоби виробництва різних галузей промисловості. Підрив економічної основи противників режиму був основним засобом утвердження нової влади до кінця періоду військового комунізму (1917-1921 р Р.).

Пунктом «і» ст. 25 Керівних принципів з кримінального права РРФСР від 12 грудня 1919 року передбачалася повна або часткова конфіскація майна. При цьому офіційне визначення конфіскації майна в зазначеному нормативному акті не закріплювалося [15].

Вперше офіційне визначення конфіскації майна в радянському законодавстві було сформульовано в Декреті РНК РРФСР від 16 квітня 1920 року. Відповідно до ст. 3 Декрету «конфіскацією вважається безоплатне примусове відчуження державою майна, що знаходиться у володінні приватних осіб і громад» [53] . Згідно зі ст. 11 Декрету конфіскації не підлягали предмети домашнього вжитку і предмети професії і виробництва [16].

Наступним Декретом РНК РРФСР від 19 жовтня 1920 року передбачалося, що все майно осіб, які втекли за межі республіки підлягало конфіскації [17], а згідно з Декретом РНК РРФСР від 28 березня 1921 конфіскували майно громадян, які добровільно пішли з контрреволюційними військами [18].

23 серпня 1922 Всеукраїнським Центральним Виконавчим Комітетом був затверджений Кримінальний кодекс Української РСР і введений в дію з 15

вересня 1922 року. Кримінальний кодекс УСРР 1922 рр. - перший кодифікований закон УСРР майже повністю збігався з відповідним КК РСФРС 1922 [19 , с. 296-298]. Зазначеного Кодексу встановлювалася повна і часткова конфіскація майна, могла призначатися в якості основного так і додаткового покарання. Згідно ч. 1 ст. 38 КК УСРР конфіскація майна полягала в примусовому безоплатному відчуженні на користь держави всього або точно визначеного судом майна засудженого, виключаючи необхідних для засудженого і його родини предметів домашнього ужитку і служить чого засобом до існування засудженого і його родини інвентарю дрібного, кустарного чи сільськогосподарського виробництва, необхідного для професійної роботи засудженого, а також за винятком продуктів харчування, необхідних для особистого вживання засудженим і членами його сім'ї, на строк не енше шести місяців. КК УСРР 1922 передбачав конфіскацію майна за вчинення контрреволюційних злочинів, злочинів проти порядку управління, службових, господарських, майнових, військових злочинів і за злочини проти особистості.

КК РСФРС 1926 року по КК УСРР 1922 році в первинній редакції передбачав конфіскацію майна як вид покарання, яке суд міг приєднати до будь-якого іншого покарання за вчинення будь-якого злочину. У зв'язку з прийняттям 28 березня 1927 зведеного закону «Про реквізиції і конфіскації майна» , застосування конфіскації обмежилось випадками спеціально передбаченими статтями Особливої частини КК УСРР [20 , с. 291-293] .

Згідно з постановою ЦВК і РНК СРСР «Про обмеження конфіскації по суд в " від 15 червня 1927 ст. 25 Основ кримінального законодавства СРСР і союзних республік були внесені зміни, відповідно до якої конфіскація майна як основна і додаткова міра соціального захисту (покарання) застосовувалася тільки в точно перерахованих в законі випадках злочинів державних, військових, важливих службових і господарських, а також в інших випадках, встановлених в порядку законодавства СРСР. Зміни також були внесені в

ст. 25-1 Основ кримінального законодавства СРСР і союзних республік, якими розширювався перелік майна, що не підлягає конфіскації [21] .

Число статей, які передбачають в санкції конфіскації майна, в КК РРФСР 1926, було скорочено до 39. Але в подальшому, в результаті внесених змін і доповнень число таких статей збільшилася до 60. З них більше 80% відносилось до складу контрреволюційних, військових, особливо небезпечних та інших злочинів проти порядку управління. Конфіскація передбачалася як за особливо тяжкі так і за злочини невеликої тяжкості. Тільки 43% злочинів, за вчинення яких була передбачена конфіскація майна, можна віднести до категорії корисливих. На додаток до розстрілу конфіскація завжди була повною; як доповнення до позбавлення волі від конфіскації, як правило (в 71% випадків), визначався судом, санкції рідко передбачали повну або часткову конфіскацію (15% і 14% відповідно) [22 , с. 120-121]. Таким чином, сфера застосування конфіскації майна в якості покарання залишалася досить значною.

В результаті розробки проекту і прийняття « Основ кримінального законодавства СРСР і союзних республік» від 25 грудня 1958 року число санкцій, які передбачають конфіскацію майна в якості покарання був скорочений [23] .

Кримінальний кодекс УРСР 1960 (з 1991 року - КК України) передбачав конфіскацію майна в 37 випадках за 32 статтями (близько 12,2% існуючих в КК) [22 , с. 121]. Згідно ч. 1 ст. 35 КК УРСР конфіскація майна складається в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, що є особистою власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, то суд повинен був вказати, яка частина майна конфіскується, або перелічити предмети, конфіскуються. У додатку до з КК УРСР 1960 містився перелік майна, що не підлягає конфіскації. При умовному засудженні конфіскація майна, на відміну від КК УРСР 1927 року, не застосовувалася. Конфіскація майна по з КК УРСР 1960 встановлювалася за державну зраду, терористичний акт, шпигунство та інші злочини [24] .

Крім загальної конфіскації з КК УРСР 1960 передбачав в ряді санкцій статей Особливої частини також конфіскацію певних предметів. Наприклад, ст. 211 КК України за ввезення, збут і розповсюдження порнографічних предметів передбачала конфіскацію цих предметів [25] . У зв'язку з цим в науковому співтоваристві постало питання я про правову природу такого візит в кримінально-правового реагування. Думки вчених розділилися. Одні вчені вважали, що така міра реагування на злочинні прояви є додатковим покаранням [26 , с. 101], інші, що спеціальна конфіскація є кримінально-процесуальним інститутом [27 , с. 130], а деякі висловлював думку, що спеціальна конфіскація може бути як кримінальною, так і кримінально-процесуальним засобом [28 , с. 249].

Незважаючи на з аперечення проти конфіскації, Верховна Рада України все ж вирішила залишити в новому КК загальну конфіскацію майна як вид додаткового покарання, хоча і внесла певні обмеження щодо його застосування . Частина 2 ст. 59 КК передбачає можливість застосування конфіскації майна тільки за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини. Ми підтримуємо позицію, що законодавче рішення про включення загальної конфіскації майна до системи покарань є необгрунтованим і, що не тільки не відповідає сучасним умовам розвитку суспільства та принципам кримінального права, а й істотно порушує передбачені Конституцією України права людини [29 , с. 391], адже людська істота залишається священною навіть для того суспільства, що карає його [30 , с. 261].

Відзначимо, що з дійснення загальної конфіскації майна в умовах соціалістичної системи господарювання хоча і приводила до серйозних негативних наслідків для засудженого і членів його сім'ї, але була менш болючою в порівнянні з її застосуванням у сучасних умовах. Пояснюється це тим, що рівень соціальної захищеності малозабезпечених верств населення під час соціалізму був значно вище, а поруч з можливістю працевлаштування та отримання заробітної плати, не нижче прожиткового мінімуму, це давало

можливість виживання навіть за умови примусового вилучення всього майна [29 , с. 391].

Поряд із загальною конфіскацією в цей період розвитку кримінально-правової думки чимало запитань виникло щодо з'ясування правової природи спеціальної конфіскації. Питання так званої «спеціальної конфіскації» (квазі спеціальної конфіскації) досліджували в своїх працях К. Дуюнов [31 , с. 111 - 112], А.К. Марін [32], М.М. Панов [33 , с. 142 - 143], М.В. Палій і Е.С. Назимко [34 , с . 115-118] та інші.

Квазіспеціальна конфіскація була передбачена більш ніж 56 санкціями Особливої частини КК України [35] (ст. 176-177, ст. 201, ч. 2 ст. 216, ст. 239-1, ст. 239-2, ст. 240, ст . 306 КК України та ін.). Питання про її правову природу широко розглядалося в працях вчених.

У теорії кримінального права можна виділити дві основні позиції на природу квазіспеціальної конфіскації, що в різних модифікаціях відстоюються їх авторами. З огляду на обсяг роботи, зупинимося лише на аналізі деяких з них. Одні вчені вважає ють , що вона має кримінально-правову природу. Прихильниками цієї точки зору пропонувалося виділити її в спеціальний правовий інститут, наприклад, « Заходи безпеки » [36 , с. 15, 17]. Так, використовуючи виключно догматичний підхід до тлумачення кримінального закону Н.А. Гуторова прийшла до висновку, що спеціальна конфіскація (квазіспеціальна конфіскація) є нічим іншим як видом покарання тому, що спеціальна конфіскація (квазі спеціальна конфіскація) передбачена в статтях Особливої частини КК України після слова « карається » [37 , с . 63].

М.М. Панов відзначає, що квазіспеціальна конфіскація виконує превентивну функцію, так спрямована на запобігання злочинам, особливо тим, які відбуваються з використанням певних засобів чи знарядь. Разом з тим, дослідник зазначає, що застосування конфіскації як покарання не на підставі норм КК України, а КПК України (ст. 81 КПК в ред. 1960 року) не витримує ніякої критики [33 , с. 144] .

В.К. Дуюнов, зазначає, що спеціальна (квазіспеціальна) конфіскація повинна застосовуватися поряд з конфіскацією майна як покарання ням. Крім того, вчений вказує , що квазіспеціальна конфіскація має дуалістичну кримінально-правову природу. У разі, коли конфіскації підлягають засоби і знаряддя вчинення злочину вона виконує в основному функцію превенції (є заходом безпеки). Якщо ж майно (предмети), не призначені спеціально для вчинення злочину мають велику цін ність (літак, автомобіль, катер), їх відібрання буде розцінюватися засудженим і суспільством в якості покарання [31 , с. 111 - 112] .

Ми не поділяємо позицій зазначених авторів і вважаємо, що квазіспеціальній конфіскації взагалі не місце в санкціях статей Особливої частини КК України. Квазіспеціальна конфіскація вимагає трансформації в спеціальну конфіскацію без вказівки на неї в санкціях статей Особливої частини КК України, оскільки вона за своєю правовою природою дуже близька до спеціальної конфіскації, передбачена ч. 1 ст. 96-1 КК України, а остання не має на меті кару (інший заходом кримінально-правового характеру щодо кримінальної відповідальності), тому залишати спеціальну конфіскацію та квазі спеціальну конфіскацію в санкціях після слова «карається» виглядає щонайменше нелогічно.

Досить велика група вчених [38 , с. 206 ; 39 , с . 32; 40 , с . 218 - 219] вважають, що квазіспеціальна конфіскація не є видом покарання. Їх основними аргументами є те, що квазіспеціальну конфіскації не передбачено в ст. 51 КК України, якою визначається вичерпний перелік покарань і в разі віднесення її до покарання буде порушено правило сформульовано в ч. 2 ст. 59 КК України, конфіскація майна як покарання призначається за тяжкі та особливо в тяжкі корисливі злочини, однак більшість злочинів, за які встановлена квазіспеціальну конфіскації , є невеликої та середньої тяжкості. Крім того, квазіспеціальна конфіскація не має на меті кару.

Аналіз наведених точок зору на правову природу спеціальної конфіскації майна дає підстави вважати, що дане питання залишилося дискусійним і остаточно не вирішеним.

До прийняття Закону України №222-VII від 18 квітня 2013 [41] питання про конфіскацію майна і про повернення предметів їх законному власнику регулювалося виключно санкціями деяких статей КК України та ст. 81 КПК України 1961 року, що а з прийняттям у 2012 році нового Кримінального процесуального кодексу України, його статтею 100 Сьогодні кримінальне процесуальне рішення цих питань, а також питання про відшкодування заподіяної майнової шкоди, заподіяної законному власнику, отримало необхідну матеріальну (кримінально-правову) основу в розділу XIV Загальної частини КК України. Системне тлумачення змісту цього розділу, включаючи його назву, свідчить, що спеціальна конфіскація офіційно отримала статус іншого заходу кримінально-правового характеру.

Відповідно до Закону № 314-VII від 23 травня 2013 КК України також доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Згідно ст. 96-6 КК України до юридичних осіб можуть бути судом застосовані наступні заходи кримінально-правового характеру: 1) штраф; 2) конфіскація майна; 3) ліквідація [42] .

Законом України № 1689-VII від 7 жовтня 2014 року внесено зміни до ст. 59 КК України. Законодавець розширив перелік злочинів, за які суд може призначати конфіскацію майна як додаткове покарання. Зараз конфіскації майна суд вправі призначати не тільки у випадках вчинення тяжких та особливо тяжких корисливих злочинів, але і в разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України і громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості, у випадках спеціально передбачених в Особливій частині КК України (ст. ст. 109 - 113 і 258 -261 КК України) [43] .

В історичному розвитку закон одавства про конфіскацію в якості запобіжного кримінально-правового характеру ру можна виділити наступні періоди: 1) конфіскація майна в кримінальному законодавстві Київської Русі

та земель, що утворилися після феодальної роздробленості (IX - поч. XIII ст.ст.); 2) конфіскація майна в кримінальному законодавстві Галицько-Волинського князівства, Литовсько-Руської держави і протягом перебування України під владою Речі Посполитої (перша половина XIII ст. - перша половина XVII ст.) 3) Конфіскація майна в кримінальному законодавстві козацької держави і під час перебування України в складі Австро-Угорської та Російської імперій (друга половина XVII - початок XX ст); 4) Конфіскація майна в кримінальному законодавстві періоду створення Української незалежної держави (1917-1921 рр.) 5) Конфіскація майна в кримінальному законодавстві Української РСР (РСР) і в період незалежності (1917-2001р.р.) 6) Конфіскація майна в кримінальному законодавстві Україна в період з прийняття нового КК України до вступу в силу Закону України « Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України »від 18 квітня 2013 р (2001 -19 жовтня 2013); 7) Сучасний період почався з набранням чинності Законом України « Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» від 18 квітня 2013 року.

1.2 Конфіскація в міжнародних нормативно-правових актах та кримінальному законодавстві держав-членів Європейського Союзу

Простеживши розвиток застосування конфіскації майна, вважаємо за необхідне звернутися до відповідних міжнародних нормативно -правових актів та зарубіжного законодавства.

Загальновідомо, що в кримінальному праві розрізняють загальну конфіскацію майна і спеціальну конфіскацію. Перша з них застосовується в якості покарання за вчинення певного злочину і полягає, як правило, у

вилученні у власника і передачу у власність держави всього або певної в судовому рішенні частини легально придбаного майна засудженого, за винятком майна, що не підлягає конфіскації. У такому вигляді конфіскація існує тільки в законодавстві незначною до кількості держав Європи, зокрема в Білорусі, Болгарії, Данії, Франції, Латвії та України.

Спеціальна конфіскація полягає у вилученні на користь держави тільки такого майна, застосовувалося при вчиненні злочину або отриманого внаслідок вчинення злочину, причому як безпосередньо, так і через перетворення такого майна на інше. У такому вигляді конфіскація характерна для більшості європейських держав, зокрема, для Австрії, Бельгії, Великобританії, Греції, Грузії, Іспанії, Нідерландів, Німеччини, Польщі, Португалії, Румунії, Фінляндії, Швейцарії, Швеції та ін. Тому, до орієнтовно-правові дослідження набувають особливої важливості для успішної інтеграції України в європейський правовий і культурний простір ... »[44, с. 7].

Зазначене знайшло своє відображення в національному законодавстві України. Так, згідно з ч. 1 ст. 9 Конституції України ч. інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Україна на конституційному рівні визнала примат міжнародного права і міжнародних договорів. Йдеться саме про міжнародні публічні договори, прийняті і ратифіковані в установленому порядку відповідає до Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 [45]. Норми, що містяться в таких договорах після їх імплементації стають частиною національного законодавства України, в тому числі і кримінальної. Конфіскація майна дуже широко представлена в міжнародному законодавстві. Для більшої повноти дослідження спочатку проаналізуємо міжнародні договори та інші міжнародно-правові документи, які регламентують застосування конфіскації майна, а потім національне законодавство держав -членів Європейського Союзу.

У частинах 1 і 2 ст. 8 Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму (1999) передбачено, що держави-учасниці відповідно до свого внутрішнього законодавства можуть вживати необхідних заходів для конфіскації коштів, які використовувалися або були виділені з метою вчинення злочинів, зазначених у статті 2 цієї Конвенції, і надходжень, отриманих в результаті таких злочинів [46]. Подібні положення закріплені в ч. 3 ст. 19 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (1999) [47], ст. 5 Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (в 1998 р ..) [48], ч. 1 ст. 2 Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (1990 р ..) [49], ст. 31 Конвенції ООН проти корупції (2003 рік) [50]. Більш того, в деяких міжнародних документах прямо передбачено обов'язок держави-учасники приймати в максимальному ступені, можливих в межах їхніх внутрішніх правових систем заходів, які можуть знадобитися для забезпечення можливої конфіскації майна отриманого в результаті скоєння злочину, знарядь і ін. Цінностей (ч. 1 ст. 12 Конвенції ООН проти транснаціональної орга нізованої злочинності (2000.) [51] .

Конфіскації майна передбачено в численних міжнародно-правових документах, серед таких як: Резолюція Комітету міністрів Ради Європи № 76 (10) «Про деякі заходи покарання, альтернативні позбавленню волі» від 9 березня 1976 (рекомендаційний характер) [52], Декларація ООН про злочинність і громадської безпеки від 12 грудня 1996 (рекомендаційний характер) [53], Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з позбавленням волі (Токійські правила) від 14 грудня 1990 [54] Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскації доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада-1990 (ратифікована Україною з застереженнями 17 листопада 1997) [49], Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 (ратифікація Україною 18 жовтня 2006) [47], Конвенція ООН проти корупції від 10 жовтня 2003 року (ратифікація Україною 18 жовтня 2006) [50], Конвенція Ради Європи про

відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року (ратифікація України 17 листопада 2010) [55], рікою ндація № R (91) 11 Комітету міністрів Ради Європи «Про експлуатації сексу з метою наживи, порнографії, торгівлі дітьми та неповнолітніми» від 9 вересня 1991 [56] , Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 (не ратифіковано Україною) [57] , Міжамериканська конвенція проти корупції від 29 березня 1996 [58] Конвенція про боротьбу з підкупом посадових осіб іноземних держав при проведенні міжнародних ділових операцій від 21 листопада 1997 [59] , Конвенція (ETS № 172) про захист довкілля засобами кримінального законодавства від 4 листопада 1998 [60] , Міжнародна конвенція про боротьбі фінансуваням тероризму від 9 грудня 1999 (ратифікована Україною 12 вересня 2002) [46] , Керівні принципи в галузі прав людини та боротьби з тероризмом від 11 липня 2002 (рекомендації Ради Європи) [61] , Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 році за протоколами (ратифікована Україн й із заявами і застереженнями 4 лютого 2004 року) [102] та ін. [62 , с. 83]

У відповідь на зростання проблеми відмивання грошей, в 1989 році на зустрічі країн Великої Сімки в Парижі була створена Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF - Financial Action Task Force). Документи зазначеної міжнародної організації, зокрема Сорок рекомендацій FATF і 8 Спеціальних рекомендацій по боротьбі з фінансуваням тероризму, містять положення про доцільність застосування конфіскації майна в національному законодавстві держав -членів для протидії відмиванню коштів, одержаних злочинним шляхом та фінансуваням тероризму [63 , с. 271] .

Більшість міжнародних нормативно-правових актів не містять визначення конфіскації майна. В основному міжнародні документи закріплюють лише рекомендацію про можливість застосування конфіскації

майна, так чи інакше, пов'язане з вчиненням злочину. Так, наприклад, згідно з п. В ст. 77 Римського статуту суд, крім позбавлення волі, може призначати конфіскацію доходів, майна і активів, отриманих прямо або побічно в результаті злочину, без шкоди для прав bona fide третіх сторін. У Римському статуті кін фіскація майна виступає як міра кримінально-правового реагування на злочин, призначається додатково до таких видів покарань у вигляді позбавлення волі на певний строк та довічне позбавлення волі. У нормативно-правовому акті зазначається, що конфіскації підлягають тільки доходи, майно та активи, отримані в результаті вчинення злочину [64] . Формулювання «без шкоди для прав bona fide третіх сторін» означає, що правомірно звернено майно, яке знаходиться у власності третіх осіб, не підлягає конфіскації, якщо вони не мали відношення до вчинення злочину і не знали, що їх майно придбано злочинним шляхом.

Визначення конфіскації міститься тільки в незначній кількості міжнародних документів [62 , с. 83] . Так, згідно з п. G ст. 2 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року «конфіскація» означає остаточне позбавлення майна за постановою суду або іншого компетентного органу [51] . Коментар до ст. 3 Конвенції про боротьбу з підкупом посадових осіб іноземних держав при проведенні міжнародних ділових операцій від 21 листопада 1997 вказує, що термін «конфіскація» означає позбавлення майна за рішенням суду або іншого компетентного органу. При цьому наголошується, що даний пункт не завдає шкоди правам потерпілих [59] . Крім того, згідно з п. D ст. 1 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 конфіскація означає покарання або захід, призначені після розгляду справи щодо злочину або злочинів, результатом якого є остаточне позбавлення майна [55] . Згідно п. G ст. 2 Конвенції ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 конфіскація, яка включає у відповідних випадках позбавлення прав, означає остаточне позбавлення майна за постановою суду або іншого

компетентного органу [50] . Визначення конфіскації майна містяться в п. 1 ст. 1 Конвенції ООН проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 (ратифікована Україною 25 квітня 1991) відповідно до якої конфіскацією вважається остаточне позбавлення права власності за постановою суду або іншого компетентного органу [48] .

Міжнародно-правові документи фактичною підставою застосування конфіскації майна визначають вчинення злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, корупційних, у сфері обігу наркотичних засобів, а юридичною підставою визнають рішення суду або іншого компетентного органу.

В цьому аспекті ч. 6 ст. 41 Конституції України, ст. 59 і ч. 1 ст. 96-1 КК України суперечить вимогам міжнародно-правових актів, що передбачають конфіскацію майна, адже конфіскація майна за національним законодавством може призначатися виключно за рішенням суду. Інші державні і недержавні органи в Україні такими повноваженнями не наділені.

Міжнародно-правові акти для позначення матеріальних благ, які підлягають конфіскації, використовують різні терміни і вкладають в них різний зміст. Це такі терміни як «майно», «доходи від майна», «кошти», «надходження» і ін. [62 , с. 84] .

У Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 замість терміна «майно» використовується термін «засоби». Так, згідно з ч. 1 ст. 1 зазначеної Конвенції «засоби» означають активи будь-якого роду, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, незалежно від способу їх придбання, а також юридичні документи або акти у будь-якій формі, в тому числі в електронній або цифровій, які засвідчують право на такі активи або участь в них, включаючи банківські кредити, дорожні чеки, банківські чеки, поштові перекази, акції, цінні папери, облігації, векселі, акредитиви, але не обмежуючись ними.

Аналогом терміна «доходи від злочину» в даному міжнародному документі є термін «надходження» (п. 3 ст. 1), який означає будь-які засоби,

отримані або придбані прямо або побічно, шляхом вчинення злочину, зазначеного в статті 2 [46] .

Відповідно до вимог ст. 1 Межамериканської конвенції проти корупції від 29 березня 1996 року «власність» означає майно будь-якого типу, рухомого або нерухомого, матеріального або нематеріального, а також будь-які документи або правові інструменти, що демонструють, можуть демонструвати, або що стосуються права власності або інших прав на таке майно [58] .

Згідно п. П. D і e Конвенції ООН проти корупції 10 жовтня від 2003 року «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в правах, а також юридичні документи або активи, що підтверджують право власності на такі активи або інтерес у них; «Доходи від злочину» означає будь-яке майно, придбане або отримане безпосередньо чи опосередковано в результаті вчинення будь-якого злочину [50] .

Відповідно до вимог п п а, б, с в. 1 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року термін «доходи» означає будь-яку економічну вигоду, отриману або придбану, прямо або побічно, від злочинів. Вона може складатися з будь-якого майна, зазначеного в підпункті "b" цієї статті; «Майно» включає майно будь-якого виду, незалежно від того, матеріальне воно або виражене в правах, рухоме чи нерухоме, і правові документи або документи, що підтверджують право на таке майно або частку в ньому, «Знаряддя і засоби злочину» означає будь-яке майно, яке використовується або може використовуватися будь-яким чином, повністю або частково, для вчинення злочину або злочинів [55] .

На підставі вищевикладеного робимо висновок, що матеріальні блага, підлягають конфіскації в міжнародно-правових документах позначаються такими загальними термінами як «майно», «власність» і «засоби», які в більшості випадків включають не тільки матеріальні блага, але

і права на них. Для визначення матеріальних благ, є результатом скоєння злочинів, в міжнародно-правових актах вживаються такі аналогічні за змістом терміни як «доходи», «доходи від злочину» і «надходження». Крім того, в міжнародних документах знаряддями і засобами визнається будь-яке майно (власність), що використовувалося для скоєння злочину.

Проаналізувавши різні визначення конфіскації в міжнародно-правових документах, приходимо до висновку, що основні риси конфіскації майна зводяться до наступних: 1) конфіскація - це покарання (Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року), покарання чи інший захід (Конвенція про відмивання , пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року), санкція (Коментар до Конвенції про боротьбу з підкупом посадових осіб іноземних держав при проведенні міжнародних ділових операцій від 21 нояб пекла 1997 року); 2) призначається судом або іншим уповноваженим органом; 3) полягає в остаточному позбавленні майна або права власності, доходів від злочину, засобів і знарядь вчинення злочину; 3) призначається за вчинення таких злочинів, як тероризм, злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, сексуальною експлуатацією, контрабандою, організованою злочинністю, корупційні та службові злочини, злочини у сфері обігу наркотичних засобів, корисливі злочини, злочини у сфері господарської діяльності та ін.; 4) міжнародні документи не містять обмежень щодо застосування конфіскації до будь-якого майна отриманого законним шляхом; 5) майно, яке підлягає конфіскації, обов'язково повинно бути пов'язане з вчиненням злочину; 6) конфіскація обов'язкове для імплементації в національне законодавство держав-учасників деяких міжнародних договорів з урахуванням особливостей національних систем права цих держав [62 , с. 85].

Міжнародними нормативно-правовими документами в сфері протидії злочинності та корупції, ратифікованими Україною також передбачається можливість застосування заходів кримінально-правового реагування щодо

юридичних осіб, відповідно до п. D ст. 1 Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 (ратифікація Україною 18 жовтня 2006) визначаються як будь-яка освіта, що має такий статус за чинним національним законодавством, за винятком держав або інших державних органів, які здійснюють владні повноваження, та міждержавних міжнародних організацій [47].

Згідно з Розділом I Закону України «Про Загальнодержавну адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 адаптація законодавства України до законодавства ЄС є пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що в свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Метою адаптації законодавства України до законодавства ЄС є досягнення відповідності правової системи України правовій системі ЄС з урахуванням критеріїв, які висуваються ЄС до держав, які мають намір вступити в нього [65] .

21 березня 2014 і 27 червня 2014 Україна в два етапи було підписано Угоду про асоціацію з Європейським Союзом. На Саміті 21 березня 2014 Українською Стороною також було зроблено заяву, що зобов'язання України, що випливають із статті 8 Угоди про асоціацію щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду від 1998 року будуть виконані після внесення відповідних змін до Конституції України.

16 вересня 2014 Верховна Рада України і Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Розділ III Угоди про асоціацію між Україною та ЄС «Юстиція, свобода та безпека» передбачає співпрацю між Україною і ЄС у зазначеній сфері , в тому числі в сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) грошових коштів та фінансуванням тероризму (ст. 20), в боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин (ст. 21), боротьбі зі злочинністю та корупцією (ст. 22), боротьбі з тероризмом (ст. 23), при здійсненні правового співробітництва (ст. 24) [64] .

Разом з тим, слід зазначити, що питання про місце такого заходу кримінально правового характеру як конфіскація в державах членах ЄС кожною країною вирішується, виходячи з національних традицій і уявлень, тому характеризується різноманіттям позицій щодо місця до онфіскації в системі заході і в кримінально-право го реагування на кримінальні правопорушення .

Зокрема, кримінальне законодавство Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії не передбачає поділ покарань на основні та додаткові. Виділяється п'ять груп покарань, в тому числі фінансові покарання (штраф, компенсація і конфіскація майна). Закон про повноваження кримінальних судів цієї країни, прийнятий в 1973 р ці (з доповненнями, внесеними Законом про кримінальну юстиції 1988), надав судам право видавати накази про конфіскацію будь-якого майна, що перебуває у власності або під контролем злочинця, було використано з метою вчинення будь -або злочину, сприяло його здійсненню або призначалося для такого використання [76 , с. 96-97].

Щодо кримінального законодавства ФРН фахівці відзначають, що воно не містить чітко визначеної системи покарань. Вона впливає з самого змісту видів покарання, закріплених у законі, і включає в себе, в тому числі конфіскацію і вилучення майна [77 , с. 51]. Така позиція видається дискусійною тому, що глава перша «Покарання» і глава шоста «Засоби виправлення і безпеки» розділу третього КК ФРН «Правові наслідки діяння» містить переліки основних і додаткових покарань, додаткові наслідки і перелік засобів виправлення і безпеки, до яких конфіскації і вилучення майна не входить, а її виділено як окремий кримінально-правовий наслідок скоєння забороненого КК ФРН діяння на чільне сьому розділу третього КК ФРН, яка називається «Конфіскація та вилучення майна ». З огляду на зазначені моменти, вважаємо, що конфіскація майна за КК ФРН є інший кримінально-правовий наслідок кримінального правопорушення, не є покаранням, додатковим наслідком або засобом виправлення і безпеки [77 , с. 51].

Чинним кримінальним законодавством Франції (КК 1992 року) конфіскація майна визнається додатковим видом покарання, причому воно існує у вигляді загальної і спеціальної конфіскації майна. Загальна конфіскація має винятковий характер і передбачається тільки за злочини проти людства, а також незаконне виробництво, ввезення і вивезення наркотиків. Загальна конфіскація існує в формі повної або часткової. У той же час КК Франції містить різні види спеціальної конфіскації майна: транспортного засобу, зброї, речі, призначеної для вчинення злочинного діяння або, що служила для здійснення такого діяння, речі, яка від нього отримана, конфіскації торгового капіталу. За КК Франції конфіскація може бути призначена за вчинення злочину в якості додаткового покарання. За вчинення проступку спеціальна конфіскація може бути призначена в якості основного або додаткового покарання поряд зі штрафом, якщо провина підлягає покаранню у вигляді тюремного ув'язнення. Якщо проступок карається лише штрафом, конфіскація не призначається [78] .

Таким чином, конфіскація майна у Франції в розумінні українського кримінального правової доктрини існує у вигляді Ось н ки чи іншого візит в кримінально-правового характеру.

Особливістю кримінального права Франції є регламентація в КК покарання юридичних осіб (Відділ 2 «Про покарання, що застосовуються до юридичних осіб»). Юридичні особи можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності тільки поряд з фізичними особами, а не замість них. Відповідальність юридичних осіб обумовлена наявністю двох обставин: 1) злочинне діяння повинно бути скоєно на користь юридичної особи; 2) вчинене його керівником або представником [79 , с. 129] .

Конфіскація майна за КК Австрії, враховуючи положення українського кримінально-правової доктрини, яв ляє собою інший захід кримінально-правового характеру , не є покаранням.

КК Швейцарії передбачає два різновиди конфіскації майна: конфіскація небезпечних предметів (ст. 58) та конфіскація майнових вигод (ст. 59) [80 , с. 118-120].

У кримінальному законодавстві Польщі конфіскація предметів регламентується в п. 4 ст. 39 глави 5 «Кримінально-правові заходи». За польським кримінальним законодавством конфіскація предметів визнається кримінально правовим заходом, а не покаранням. Суд також може прийняти рішення про конфіскацію предметів, які є рухомим майном, служили або були призначені для вчинення злочину, якщо вони і підлягали поверненню іншому суб'єкту [81 , с. 65-67] .

Таким чином, конфіскація предметів по КК Польщі є кримінально-правовим заходом, а не покаранням і не сере му безпеки. Конфіскації може підлягати майно, пов'язане з вчиненням злочину, вигода від отриманого злочинним шляхом майна або його еквівалент.

Однією з характерних рис зарубіжної практики застосування конфіскації є її здійснення не тільки за правилами кримінального процесу, а й цивільно-процесуальними. Для деяких країн характерна необов'язковість наявності обвинувального вироку для конфіскації. Так, в Англії і Уельсі рішення про конфіскацію може бути прийнято, якщо злочинець ховається більше двох років, достатні для цивільного процесу докази того, що ці доходи отримані в результаті серйозних злочинів, і при цьому були застосовані спроби до контактів зі злочинцем. У таких країнах як США, Німеччина, Ірландія питання конфіскації вирішується взагалі не в рамках кримінального провадження, а в цивільному або адміністративному процесі, коли є підстави вважати, що власність, отримана злочинним шляхом або використовується для вчинення злочину [82 , с. 57] . Досвід країн ЄС і США по законодавчій регламентації може бути основою для вдосконалення вітчизняного законодавства та практики його застосування.

1.3 Кримінально-правова регламентація конфіскації в Україні: сучасний стан

КК України не містить офіційного визначення такої правової категорії як «кримінальна відповідальність», яке вживається в назвах розділів його Особливої частини (розділ II Загальної частини КК України називається «Закон про кримінальну відповідальність», розділ IV «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності» та ін.) і ряді статей (ст. ст. 3 - 10, 16 - 22, 29 - 32 та ін.). Таке широке застосування словосполучення «кримінальна відповідальність» зобов'язувало законодавця визначити його як нормативне поняття, але цього не сталося. У зв'язку з цим звертає на себе увагу закріплення в ст. 44 КК Республіки Білорусь його визначення: «Кримінальна відповідальність виражається в засудженні від імені Республіки Білорусь за вироком суду особи, яка вчинила злочин, і застосування на підставі засудження покарання або інших заходів кримінальної відповідальності відповідно до цього Кодексу» [46 , с. 350 -351 ; 84 , с. 116] .

На доктринальному рівні визначення даного поняття залишається дискусійним. Загальновизнаним є лише той факт, що кримінальна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності, а саме публічно-правовий, яка в свою чергу є підсистемою відповідальності соціальної.

Основні точки зору криміналістів зводяться до того, що кримінальна відповідальність: 1) це обов'язок особи, яка вчинила злочин, зазнати заходи державного примусу - обмежень особистого, майнового або іншого характеру, передбачених у якості покарання [85 , с. 5 ; 86 , с. 21-22] ; 2) це реальне застосування кримінально-правових санкцій (покарання) [87 , с. 18 ; 88 , с.102] ; 3) це кримінально-правові відносини, що виникають з моменту вчинення злочину між державою і особою, яка вчинила злочин [89 , с. 27] .

Найбільш точно на доктринальному рівні визначив поняття кримінальної відповідальності В.М. Куц , який вважає, що її «доцільно

розуміти як засудження особи за вчинення ним злочину обвинувальним вироком суду з обмеженням або позбавленням її законних прав та інтересів або без такого» [90 , с. 26].

У КК України передбачено три види конфіскації: 1) конфіскація майна (ст. 59); 2) спеціальна конфіскація (ст. 96-1) 3) конфіскація майна щодо юридичних осіб (ст. 96-8). Конфіскація як міра кримінально-правового характеру може бути класифікована на види по різних підставах (критерії розподілу).

Залежно від того, чи є конкретний вид конфіскації формою кримінальної відповідальності: 1) є формою кримінальної відповідальності (загальна конфіскація майна); 2) є іншими заходами кримінально-правового характеру про кримінальну відповідальність (спеціальна конфіскація і конфіскація майна юридичних осіб).

Залежно від правової природи особи по, якої застосовується конфіскація: 1) конфіскація, яка застосовується ється до фізичних осіб (конфіскація майна як покарання , спеціальна конфіскація) 2) конфіскація майна юридичних осіб.

За характером майна, що підлягає конфіскації: 1) майно, пов'язане за вчинення кримінальних злочинів (спеціальна конфіскація) 2) майно, не пов'язане з вчиненням кримінального право порушення (конфіскація майна як покарання , конфіскація майна юридичних осіб).

Залежно від характеру кримінально-правових наслідків для особи: 1) тягне судимість (конфіскація майна як покарання) 2) не тягне судимості (спеціальна конфіскація, конфіскація майна юридичних осіб).

Залежно від передбачення в санкції статті КК України: 1) передба Ачен санкцією статті (конфіскація майна як покарання) 2) не передбачена в санкції статті (спеціальна конфіскація, конфіскація майна юридичних осіб).

Залежно від форми судового рішення на підставі якого застосовується (кримінальна процесуальна підстава): 1) вирок суду (конфіскація майна як

покарання , конфіскація майна юридичної особи); 2) вирок або ухвалу суду (спеціальна конфіскація).

КК України виділяє повну і часткову конфіскацію майна в якості покарання . Спеціальна конфіскація і конфіскація майна юридичних осіб на види не поділяється.

Законом України № 222-VII від 18 квітня 2013 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» розділу XIV Загальної частини КК України «Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування» отримав назву «Інші заходи кримінально-правового характеру» і норми про спеціальну конфіскацію включений в цього розділу. Спеціальна конфіскація офіційно отримала статус іншого заходу кримінально-правового характеру. Законодавець визнав її іншим заходом кримінально-правового характеру, знаходиться за межами кримінальної відповідальності і це, мабуть, правильно, за винятком назви цієї форми кримінально-правового реагування. Як зазначає В.М. Куц «захід - це процес і результат застосування засобу, динаміка останнього. Матеріально-правовий закон фіксує правові явища не в динаміці, а в їх статичному стані, для якого адекватним є поняття «засіб» [90 , с. 55].

У більшості підручників і навчальних посібників з кримінального права України авторами вживається термін «заходи» [91 , 92], а не «засоби» [90]. Встановити «істину» спробуємо за допомогою інструментального підходу до розуміння права , сутність якого полягає в розумінні права «як інструменту впливу на суспільні відносини» . Виходячи з мети і засоби єдності і протиріччя, інструментальний підхід в його діалектичному різновиді найкраще підходить для обґрунтування доцільності заміни поняття «заходи» на «засоби» в розділах XIV і XIV-1 КК України .

Під «засобом» слід розуміти : 1) спеціальну дію, що дозволяє зробити те, досягти чого-небудь ; спосіб ; 2) те, що служить знаряддям в якійсь діяльності,

справі [93 , с. 325] . «З ахід » - це сукупність дій або способів для досягнення або здійснення чого-небудь [93 , с. 330] .

Конфіскація - це «знаряддя», тобто певний інструмент, певний КК України, використовуючи який правопріменитель, реагує на кримінальні злочини. Процес такого реагування є відповідним заходом, в ході якого конфіскація використовується як «засіб» його здійснення.

Зміст кримінальної відповідальності визначається нормами матеріального кримінального права. Реалізація кримінальної відповідальності здійснюється у формі кримінально-ін авових і кримінально-процесуальних правовідносин.

Ми поділяємо точку зору С.С. Алексєєва, який під засобами розуміє «об'єктивовану субстанціональні правові явища, що володіють фіксованими властивостями, що дозволяють реалізувати потенціал права, його енергію» [94 , с. 349 - 350] . При цьому функціональна складова розуміння конфіскації є вторинною по значущості, похідною від субстанціонального компонента.

До юридичних засобів відносяться такі правові інструменти: норми права, права, обов'язки, правовідносини, юридичні факти, правозастосовні акти, договори, пільги, заборони, міри покарання та інші інститути, які відіграють роль регуляторів суспільних відносин [95 , с. 149-150] . Таким чином, інструментальна теорія права і теорія грошей кримінально-правового реагування на кримінальний злочин співвідносяться як метатеорія і відповідно теорія.

Захід - це організаційно-процесуальне явище, засіб - матеріально-правове. На наше переконання, КК України, є матеріальним законом, повинен фіксувати наявні кошти кримінально-правового реагування, а вже норми процесуального закону - КПК України, надають «руху» кримінально-правової матерії (кримінально-правових засобів). У контексті «руху» і єдності матеріального і процесуального права засоби стають заходами кримінально-правового реагування в дії. На підставі вищевикладеного, вважаємо, що

розділи XIV і XIV-1 КК України слід перейменувати в «Засоби кримінально-правового характеру» і «Засоби кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» відповідно.

На наше переконання, конфіскація майна є засобом, а не мірою кримінально-правового характеру (кримінально-правового реагування), застосування якої направлено на досягнення результату, цілей, обумовлених завданнями КК України. Вважаємо, що визначення конфіскації як засобу кримінально-правового характеру чітко вписується в теорію механізму правового регулювання суспільних відносин.

КК України у відповідних нормах містить легальні визначення різних форм конфіскації майна (ст. Ст. 59, 96-1 і 96-8). Шляхом аналізу зазначених норм в роботі визначаються загальні ознаки конфіскації, властиві всім її формам. По-перше, конфіскація майна є примусовим кримінально-правовим засобом, складається в безоплатному вилученні у власність держави певного майна. Конфіскація майна як інші засоби кримінально-правового реагування є примусовою і безоплатною, тобто застосовується незалежно від волі власника (власника) майна. На нашу думку, формулювання «примусове безоплатне вилучення у власність держави», яке міститься в ст. ст. 59, 96-1 КК України є неповним тому, що не містить вказівки про долю такого майна. Звісно ж, що в подальшому таке майно як правило реалізується, а кошти, отримані в результаті цього, звертаються в дохід держави. Також конфісковане майно може знищуватися або передаватися певним особам або підприємствам, установам та організаціям. По-друге, конфіскація майна застосовується виключно за рішенням суду. Це цілком відповідає вимогам ч. 6 ст. 41 Конституції України відповідно до якої, конфіскація майна може бути застосована виключно за рішенням суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом.

Разом з тим, представлялася дискусійною позиція, законодавець Законом України № 222- VII від 18 квітня 2013 не виключив можливість застосування спеціальної конфіскації в результаті, наприклад

застосування до особи примусових заходів медичного характеру, яка вчинила суспільно небезпечне діяння в стані неосудності або вчинили кримінальне правопорушення в стані осудності, але захворів на психічну хворобу до постановлення вироку (ст. 513 Кримінально-процесуального кодексу - суд приймає рішення у формі постанови). Згаданим законом спеціальна конфіскація могла застосовуватися виключно на підставі вироку суду. Так, наприклад, в КК Р Ф також закріплювалося, що конфіскація майна як інший спосіб кримінально-правового характеру відноситься до засобів кримінальної відповідальності, тому вона повинна призначатися лише за вироком суду. Іншої позиції дотримується А.А. Пропостін, який вважає, що конфіскація майна як інший спосіб кримінально-правового характеру можлива не тільки в разі винесення судом обвинувального вироку, а й у випадках прийняття іншого рішення [96, с. 110]. Ми поділяємо, позицію А.А. Пропостіна тому, що спеціальна конфіскація є іншим засобом кримінально-правового реагування щодо кримінальної відповідальності, так кримінальні процесуальні підстави її застосування повинні бути ширше за аналогічні підстави призначення покарання.

Надалі українським законодавцем були внесені відповідні зміни в ст. 96-1 КК України, і в даний час спеціальна конфіскація застосовується на підставі вироку або рішення суду.

По-третє, зміст конфіскації майна полягає в обмеженні майнових прав особистості. Зміст мети загальної і спеціальної конфіскації не збігаються. Згідно ч. 2 ст. 50 КК України все покарання, в тому числі і загальна конфіскація майна, мають на меті покарання, виправлення засуджених, а також запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами. КК України не містить норми про цілі спеціальної конфіскації.

Зазначені загальні ознаки різних форм конфіскації майна і визначають її сутність і зміст.

Отже, *конфіскація майна* - це засіб кримінально-правового реагування на кримінальні правопорушення, полягає в кінцевому позбавленні особи майна, і застосовується за рішенням суду.

Кримінально-правові норми розміщено в КК України у вигляді статей і їх частин. Під *інститутом конфіскації* в кримінальному праві України слід розуміти відносно відокремлену систему кримінально-правових норм і практики їх застосування, яка охоплює цілі, форми конфіскації, різновиди майна, що підлягає до онфіскації, зв'язку різних видів конфіскації з кримінальною відповідальністю, а також положення про призначення (застосування) конфіскації.

Конфіскація та її форми є підсистемою інституту серед кримінально-правового характеру, як і в свою чергу є підсистемою серед протидії злочинності. В структуру інституту конфіскації входять відповідні підсистеми: конфіскація як вид покарання (загальна конфіскація майна), конфіскація як інший захід кримінально-правового характеру щодо фізичних осіб (спеціальна конфіскація майна); конфіскація як міра кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб (конфіскація майна юридичних осіб).

Отже, в проведеному нами дослідженні ми розглядаємо форми конфіскації як елемент системи заходів кримінально-правового характеру, якому притаманні як ознаки останніх, особлива правова природа і спрямованість на виконання спільних завдань кримінального законодавства.

РОЗДІЛ 2. КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА ЯК ВИД ПОКАРАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

2.1. Конфіскація майна як виду покарання: проблеми кримінально-правової регламентації

Згідно ч. 2 ст. 52 і ч. 1 ст. 59 КК України покарання у вигляді конфіскації майна полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна, яке є власністю засудженого і є додатковим видом покарання, що призначається за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини, а також за злочини проти основ національної безпеки і оборони України і громадської безпеки незалежно від ступеня їх тяжкості і може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частині КК України.

З цього законодавчого визначення можливо виділити наступні ознаки конфіскації майна як покарання

1) даний вид конфіскації є додатковим покаранням і за цим критерієм належить до виду кримінальної відповідальності. Згідно ч. 2 ст. 52 КК України конфіскація майна є виключно додатковим покаранням, який призначатися самостійно без основного не може. Виключно в якості додаткового покарання конфіскацію майна вперше передбачено в КК УРСР 1960 року. Разом з тим, деякі сучасні вчені, зокрема В.П. Козирєва, відстоює позицію, що необхідно «зробити конфіскацію майна видом покарання, яке могло б застосовуватися як і основне, і як додаткове» [97 , с. 130]. У 2006 році згадана вчений зазначила, що не підтримує позицію, яку відстоюють деякі криміналісти, зокрема І.Л. Марогулова [98 , с. 3, 7], про застосування конфіскації в якості основного покарання, але тільки в якості альтернативи позбавлення волі. На нашу думку, такі погляди сьогодні сприймаються як пережиток каральної кримінально-правової політики СРСР і поглядів на кримінальне право виключно через призму категорій «злочин - покарання»;

2) призначається судом за тяжкі та особливо тяжкі корисливі злочини (п. 6 ч. 2 ст. 115 КК України «Умисне вбивство з корисливих мотивів», ч. Ч. 2, 3 ст. 149 КК України «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини», ч. 5 ст. 185 КК України «Крадіжка», ч. 5 ст. 186 КК України «Грабіж» - обов'язкове, ч. ч. 2, 3, 4 ст. 187 КК України «Розбій», ч. ч. 2, 3, 4 ст. 189 КК України «Вимагання», ч. 4 ст. 190 КК України «Шахрайство», ч. 5 ст. 191 КК України «Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем», ч. Ч. 2, 3 ст. 199 КК України «Виготовлення, берігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку або голографічних захисних елементів», ч. 2 ст. 201 КК України «контрабанда», ч. 3 ст. 206-2 КК України «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації», ч. ч. 1, 2, 3 ст. 209 КК України «Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом», ч. 3 ст. 212 «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)», ч. 3 ст. 212-1 КК України «Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», ч. 2 ст. 233 КК України «Незаконна приватизація державного, комунального майна», ч. Ч. 2, 3 ст. 289 КК України «Незаконне заволодіння транспортним засобом», ч. Ч. 3, 4 ст. 303 КК України «Сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією», ч. Ч. 2, 3 ст. 305 КК України «Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів», ч. Ч. 1, 2 ст. 306 КК України «Використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів», ч. Ч. 2, 3 ст. 307 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», ч. Ч. 2,

З ст. 308 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем», ч. 3 ст. 311 КК України «Незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання прекурсорів», ч. 3 ст. 312 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання прекурсорів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем», ч. 3 ст. 313 КК України, ч. 2 ст. 317 КК України «Організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів», ч. 3 ст. 332 КК України «Незаконне переправлення осіб через державний кордон України», ч. 3 ст. 365-2 КК України «Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги», ч. Ч. 3, 4 ст. 368 КК України «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою», ч. Ч. 1, 2, 3 ст. 368-2 КК України «Незаконне збагачення», ч. 4 ст. 368-3 КК України «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми», ч. 4 ст. 368-4 КК України «Підкуп особи, яка надає публічні послуги», ч. Ч. 2, 3, 4 ст. 369 КК України «Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди посадовій особі», ч. 3 ст. 369-2 КК України «Зловживання впливом», ч. Ч. 1, 2 ст. 446 «Піратство»), а також за злочини проти основ національної безпеки України (ч. Ч. 1, 2, 3 ст. 109 КК України «Дії спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу», ч. Ч. 1, 2, 3 ст. 110 КК України «Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України», ч. ч. 1, 2, 3, 4 ст. 110-2 КК України «Фінансування дій скоєних з метою зміни меж території або державного кордону України на порушення порядку , встановленого Конституцією України », ч. 1 ст. 111 КК України «Государственная зрада », ст. 112 КК України «Посягання на життя державного чи громадського діяча », ст. 113 КК України «Диверсія », ч. 1 ст. 114 КК України «Шпиунство ») і громадської безпеки (ст. 257 КК України «Бандитизм», ч. ч. 1, 2, 3 ст. 258 «Терористичний акт», ч. ч. 1, 2 ст. 258-1 КК

України «Втягнення у вчинення терористичного акту», ч. ч. 1, 2 ст. 258-2 « Публічні заклики до вчинення терористичного акту», ч. 1 ст. 258-3 КК України «Створення терористичної групи чи терористичної організації», ч. Ч. 1, 2 ст. 258-4 КК України «Сприяння вчиненню терористичного акту», ч. Ч. 1, 2, 3 ст. 258-5 КК України «Фінансування тероризму», ч. Ч. 1, 2, 3, 4, 5 ст. 260 КК України «Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань», ст. 261 КК України «Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточуючих», ч. 3 ст. 262 КК України «Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем») незалежно від ступеня їх тяжкості і визначається у вирокі суду.

За нашими підрахунками конфіскація майна як обов'язкове додаткове покарання передбачено в 32 статтях Особливої частини КК України, що містять 51 санкцію, а як факультативний вид додаткового покарання –□□□в 19 статтях (36 санкцій). Отже, всього конфіскацію майна як додатковий вид покарання зазначено в 87 санкції за 51 статтею КК України (13,82% від загальної кількості статей Особливої частини КК України).

3) призначається в разі передбачення її в санкції статті Особливої частини КК України. У разі, коли вказівка в санкції статті на конфіскацію як вид додаткового покарання відсутня, суд не має права призначати її. Суд має право призначати конфіскацію майна будь-якій особі, визнаному винним у скоєнні певного законом злочину, крім випадків засудження неповнолітнього (ст. 98 КК України). Більш того Пленум Верховного Суду України роз'яснює, що «конфіскація майна як додаткове покарання у відповідності до ст. 98 КК України не може бути призначено особі, яка вчинила злочин у віці до 18 років, навіть в тому випадку, коли на момент розгляду справи судом вона досягла повноліття» [99 , с. 57] .

Ми поділяємо точку зору А.А. Книженко, яка вважає, що « конфіскація майна як додаткове покарання при звільненні від відбування покарання з

випробуванням не повинна призначатися судом, так як цей вид звільнення є проявом довіри до винного» [100 , с. 144].

Чи згодні з Н. Ковтун, зазначає, що встановлення конфіскації майна як обов'язкового додаткового покарання в ряді санкцій статей КК України по альтернативним умислом (ч. 2 ст. 201, ст. 257, ч. 2 ст. 307, ч. 2 ст. 317 КК України та ін.) набуло характеру колізії з положенням ч. 2 ст. 59 КК України. Також згадана дослідниця вважає за доцільне встановити цей вид додаткового покарання в санкціях статей Особливої частини КК України як факультативний, що, на її думку, дозволить суду призначати конфіскацію майна в залежності від установки корисливого мотиву чи корисливої мети в межах складу злочину з альтернативним умислом [100 , с. 95] . Такої ж думки дотримується А.П. Горох [101 , с. 6] . На наше переконання така позиція є сприятливою лише частково. Ми не згодні з чисто позитивістською підходом до вирішення вищезазначеної колізії, ґрунтується виключно на догматичному тлумаченні кримінального закону, і полягає пошуку виходу з даної ситуації за допомогою тільки наявних в законі засобів і способів без урахування принципів природного права і досвіду зарубіжних держав, тому не поділяємо позиції Н. Ковтун, що конфіскації майна я до виду покарання взагалі місце в КК України.

Стаття 59 КК України не вимагає установки корисливого мотиву для призначення конфіскації майна як додаткового покарання і призначається незалежно від ступеня тяжкості злочину, в разі вчинення злочинів проти основ національної безпеки України і громадської безпеки незалежно, але може бути призначена лише у випадках, спеціально передбачених в Особливій частини цього Кодексу.

Крім того, слід зазначити, що суд має право не призначати конфіскацію майна, навіть якщо вона передбачена в санкції, як обов'язкова в разі застосування ч. 2 ст. 69 КК України, за винятком випадків призначення покарання за вчинення злочину, за який призначено основне покарання у виді штрафу в розмірі трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів

громадян. Наприклад, в разі вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 212 КК України суд на підставі ч. 2 ст. 69 КК України зобов'язаний призначити конфіскацію майна, передбачена як обов'язковий додатковий вид покарання тому, що санкції даної норми встановлено основне покарання у розмірі від п'ятнадцяти тисяч до двадцяти п'яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

4) має примусовий характер і застосовується незалежно від волі засудженого;

5) має майновий характер, адже конфіскація майна як покарання позбавляє суб'єкта можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном;

Конфіскації підлягало все майно, готівка ежало винному, в тому числі і його частина у спільній власності з іншими особами, крім майна, що приводиться в списку, визначеному в Додатку до КК України «Перелік майна, що не підлягає конфіскації за судовим вироком». Слід зазначити, що «Перелік майна, що не підлягає конфіскації за вироком суду» в даний час скасовано, в зв'язку з прийняттям нової редакції Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 [172] . При застосуванні конфіскації в даний час потрібно керуватися Додатком до знаданого Закону України, який називається «Перелік майна, на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами». Новий «перелік майна» складається з 13 пунктів. На нашу думку, він більшою мірою відповідає сучасному життю членів суспільства. Разом з тим, він не позбавлений недоліків : 1) кількість речей індивідуального користування (одяг, взуття, дитячі речі) обмежена тим, що це не повинні бути предмети мистецтва, колекціонування та антикваріату, предмети з дорогоцінних металів, дорогоцінного, напівдорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення у сировині, необробленому та обробленому вигляді . Якщо у особи значна кількість дорогого взуття та одягу відомих світових брендів, і ці речі не відповідають вищезгаданим критеріям, в такому випадку конфіскувати їх не можна, хоча в сукупності таке

майно може коштувати десятки, а то і сотні тисяч доларів США ; 2) можлива ситуація, коли особа проживає з багатодітною сім'єю у власній кімнаті в гуртожитку, то відбирати єдину кімнату для їх спільного проживання аморально і не справедливо, якщо держава не може забезпечити таку багатодітну сім'ю іншою житловою площею ; 3) одна шафа на сім'ю з трьох і більше осіб - це щонайменше недостатньо ; 4) в п. 8 Додатки до Закону України «Про виконавче провадження» законодавець «щедро» залишає членам сім'ї її та боржнику (засудженому) паливо для опалення житлового приміщення, але в будь-якому пункті цього Додатка не йдеться про те, що таке приміщення НЕ конфісковується. Чи не логічно забирати у людини житло, залишаючи їй паливо для його опалення.

б) безоплатний характер, тобто засуджений, не отримує ніякого відшкодування за конфісковане у нього майно. Згідно ч. 1 ст. 49 КВК України конфіскації підлягає майно, що є власністю засудженого, в тому числі його частка в загальній власності, статутному фонді суб'єктів господарської діяльності, гроші, цінні папери та інші цінності, включаючи ті, що знаходяться на рахунках і вкладках чи на зберіганні у фінансових установах, а також майно, передане засудженим у довірче управління. Ф.М. Марчук і Л.А. Гарбовський при дослідженні практики призначення судами покарання у вигляді конфіскації майна прийшли до висновку, що в склад майна, яке може бути конфісковано, входять речі, предмети, грошові кошти, вклади в банку, акції, облігації, векселі, чеки, сертифікати, цінні папери та інше [103 , с. 34] .

Сутність загальної конфіскації майна полягає в майнових обмеженнях щодо особи (позбавлення права власності на належне засудженому майно) в зв'язку з наявністю для цього кримінально-правового підґрунтя та певних кримінальним законом умов. Зміст конфіскації майна як покарання становить певний законом і судом обсяг таких майнових обмежень.

Важливе значення в складі застосування конфіскації має підставу її застосування, під якою розуміють головну, сутнісну обставину, що обумовлює його застосування, своєрідну причину, яка породжує необхідність

застосування такої форми кримінальної відповідальності. Підстава призначення судом покарання у вигляді конфіскації майна є різновидом підстави кримінальної відповідальності тому, що покарання є формою кримінальної відповідальності. Для призначення покарання необхідна наявність передумови цього підстави - вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, а також самого заснування .

Передумовою застосування конфіскації як виду покарання є засудження особи за вчинення злочину. Без засудження особи обвинувального вироку суду питання про застосування конфіскації взагалі не виникає.

Підставою (причин й) застосування конфіскації майна необхідність покарати засудженого і запобігти вчиненню нових злочинів як їм самим, так і іншими особами, слід із загальної мети покарання.

Крім передумови і підстави застосування конфіскації як виду додаткового покарання, кримінально-правового складу її застосування слід включати специфічні обставини (умови), наявність яких дозволить застосувати саме покарання у вигляді конфіскації майна, а не інший вид покарання.

Умовами призначення покарання у вигляді конфіскації майна є : 1) вчинення особливою злочину, ознаки якого описані в диспозиції саме цієї статті Особливої частини КК України, санкцією якої передбачено це засіб кримінально-правового характеру ; 2) скоєний злочин повинно бути корисливим тяжким або особливо тяжким або злочином проти основ національної безпеки України або громадської безпеки незалежно від ступеня тяжкості ; 3) майно, конфіскується належить засудженому на праві власності.

Підсумовуючи бачення складу застосування конфіскації зауважимо, що відсутність одного з його елементів передумови, підстави або умови унеможлиблює застосування цього виду покарання.

За видами конфіскації слід зазначити, що КК України розрізняє конфіскації всього або частини майна, яке є власністю засудженого. Якщо конфіскується частина майна, суд повинен зазначити, яка саме частина майна конфіскується, або перелічити предмети, конфіскуються.

При повній конфіскації вилучається в натурі і звертається у власність держави все майно, що належить засудженому на праві власності, а також його частка в спільній з іншими особами власності. Згідно зі ст. 49 КВК України конфіскації також підлягає частка засудженого в спільній власності, статутному фонді суб'єктів господарської діяльності, гроші, цінні папери та інші цінності, включаючи ті, що знаходяться на рахунках і на вкладах чи на зберіганні у фінансових установах, а також майно, передане засудженим у довірче управління. Разом з тим перелік майна, що не підлягає конфіскації міститься в додатку до Закону України «Про виконавче провадження» .

Нам імпонує позиція В.А. Пімонова, який ставить резонне питання: чи можливо в рамках кримінального провадження забезпечити виконання повної конфіскації майна? Чи не виявлення майна, яке може підлягати конфіскації, не є перешкодою для призначення цього покарання тому, що майно, яке підлягає конфіскації може бути виявлено при виконанні вироку. Застосовуючи конфіскацію майна в якості покарання суди не знають про обсяг майна винного, а тому часто йдуть простішим шляхом, призначаючи повну конфіскацію, замість часткової. В результаті виконання покарання перетворюється в складну процедуру, якої передуює пошук майна, якого бути засуджений взагалі не має [104 , с. 115] . Зазначене вказує на неефективність механізму виконання конфіскації майна як покарання.

Спеціальну конфіскацію як інший засіб кримінально-правового реагування по відношенню до кримінальної відповідальності, розміщувати в санкціях статей Особливої частини недоцільно тому, що вона не має на меті кару. Спеціальна конфіскація як частина санкції статті Особливої частини КК України повинна визначатися в Загальній частині КК України.

Конфіскація майна як покарання призначається часто в якості додаткового покарання до позбавлення волі. Після відбуття покарання у вигляді позбавлення волі особі дуже важко адаптуватися до змін в житті суспільства і держави, що відбулися за час її перебування в місцях не свободи. Разом з тим, повна конфіскація майна серйозно посилює вплив на засудженого інших покарань, в тому числі і позбавлення волі. Після звільнення особі дуже складно пристосуватися до нормального життя в суспільстві те, що конфіскація фактично позбавляє всього майна, особа набула законним дорожньо м, в тому числі навіть квартири, тобто д ля особи застосування конфіскації створює перешкоди для ресоціалізації після відбування покарання, а то і неможливість останньої . Це в свою чергу може привести до рецидиву злочину або маргіналізації способу життя особи, яка відбула покарання, і як наслідок суспільство позбавляється первинної своєї клітки - адаптованої до життя в ньому людини.

2.2. Моделювання розвитку конфіскації майна як виду покарання

Погляди вчених на доцільність подальшого існування покарання у вигляді конфіскації майна розділилися. Одна їх група вважає, що загальну конфіскацію майна слід виключити з КК України, інша навпаки дотримується точки зору, що конфіскація майна є ефективним видом покарання, повинен бути збережений в чинному КК України.

Як нами вже зазначалося в попередніх підрозділах роботи, ми поділяємо думку тих криміналістів, які вважають загальну конфіскацію майна анахронізмом, якому не місце в кримінальному законі цивілізованої демократичної правової держави. З огляду на це, в даному підрозділі роботи зосередимо увагу на аргументах тих криміналістів, які виступають за скасування загальної конфіскації майна як виду покарання в його сучасному вигляді.

Так, на думку М.І. Бажанова, основні аргументи на користь позиції про виключення загальної конфіскації з переліку покарань зводяться до наступних: 1) цей вид покарання характерний для класового суспільства і держав з тоталітарним типом правління. Цивілізоване ж кримінальне право такого виду покарання не знає. У Франції, наприклад, вона була скасована після Великої Французької революції в 1790 р .., В Пруссії, як в одній з впливових держав Німеччини до її об'єднання, після революції 1848 р .. А саме в 1850 р.; 2) конфіскація майна безпідставно вражає право приватної власності і суттєво стосується майнових і особистих прав членів сім'ї поневоленні еного, які безвинно страждають в такому випадку; 3) воно носить чисто фіскальний характер [105 , с. 174-175] .

Апелюючи до аргументів наведених М.І. Бажанова, Б.А. Кирис зазначає, що конфіскація майна як покарання відомо не тільки класового суспільства і державам з тоталітарним типом правління, але і цілком цивілізованим державам. Він наводить приклади КК Республіки Болгарія (ст. 37, 44-46), КК Республіки Вірменія (ст. 49, 50, 55), Кримінальний закон Латвійської Республіки (ст. 36, 42), КК Франції (ст. 231-1 , 222-49). При цьому Б.А. Кирис зазначає, що Франція і Латвія є державами-членами ЄС та їх ні в якому разі не можна назвати цивілізованими [106 , с. 237-238] .

Не погоджуючись з доводами Б.А. Кирис, вважаємо, що існування загальної конфіскації майна в кримінальному законодавстві таких держав-членів ЄС як Франція, Латвія і Болгарія є скоріше винятком із загального правила тому, що такий засіб кримінально-правового реагування відомий (в такому вигляді) іншим 25 державам-членам ЄС .

Криміналісти, які проводять порівняльно-правові дослідження, відзначають, що кримінального права більшості держав світу загальна конфіскація взагалі не відома. У багатьох країнах вона прямо заборонена Конституцією (Азербайджан, Аргентина, Барбадос, Бахрейн, Бельгія, Греція, Кіпр, Колумбія, Коста-Ріка, Ліван, Малайзія, Мальдівська Республіка, Мексика, Нікарагуа, ОАЕ, Парагвай, Румунія, Сирія, Таджикистан,

Туреччина Чилі та ін.). В Азербайджані і Грузії цей вид покарання був визнаний таким, що суперечить Конституції, Конституційним судом. Свою позицію Конституційний суд Грузії в рішенні від 21 липня 1997 обґрунтував тим, що конфіскація майна - це по-перше, прояв незахищеності права власності, а по-друге, конфіскація як вид покарання не передбачає рівноцінновідшкодування конфіскованого майна, тому суперечить ст. 21 Конституції [107 , с. 317-318] .

Конфіскація майна - це один із засобів протидії злочинності, а не засіб збагачення держави, тому помилково вважати, що вона має фіскальний характер. Зміст цього покарання полягає у позбавленні осіб права власності на належне йому майно в якості санкції за скоєний ними злочин, а не тільки у вилученні у майна в дохід держави як такому. Призначення конфіскації полягає не у відібранні у засудженого належного йому майна з метою наповнення скарбниці, а в покаранні винного, його виправленні і запобігання вчиненню нових злочинів як їм самим, так і іншими особами .

З даними контраргументом про доцільність виключення загальної конфіскації з переліку покарань не можна погодитися. По-перше, важко уявити яким чином позбавлення особи майна, придбаного законним шляхом, може попередити вчинення ним, наприклад умисного вбивства з корисливих мотивів чи іншого корисливого злочину? На нашу думку, відсутність майна у особи після відбуття покарання у вигляді позбавлення волі навпаки може сприяти рецидиву корисливих злочинів, за які санкціями КК України передбачено покарання у вигляді загальної конфіскації майна тому, що особі вже нічого втрачати (все майно вже конфісковано) і ніде жити або ні на що жити. По-друге, конфісковане майно звертається в дохід держави, тому в будь-якому випадку конфіскація має фіскальний характер.

Нам імпонує точка зору В.М. Мельникової-Крикун, яка вважає, що конфіскація може спричинити істотний вплив на засудженого з точки зору майнових потреб і в сучасних умовах може стати навіть більш суворим покаранням, ніж позбавлення волі та інші види покарань. Об'єктом конфіскації

можуть бути життєво важливі для засудженого і сім'ї майнові цінності, якщо вони не входять до переліку об'єктів, що не підлягають конфіскації. Такими об'єктами можуть бути, зокрема, квартира, підприємство, яке належить особі на праві приватної власності, р Ортніт кошти, які дають можливість працювати і заробляти гроші. Повне позбавлення майнових прав може стати особистісним і непереборною перешкодою в адаптації засудженого до нормального життя після відбуття покарання, а його сім'я може бути позбавлена засобів до існування [108 , с. 64] .

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина визнається найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Разом з тим, окремі права людини, в тому числі право на власність конкретизуються в ст. 13 Конституції України, відповідно до частини 4 якої, всі суб'єкти права власності рівні перед законом. Слід погодитися з Н.А. Гуторов, яка зазначає, що при загальній конфіскації майна порушується принцип рівності всіх громадян перед законом, адже вимогами ст. 24 Конституції України передбачено, що в Україні не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками майнового стану. Конфіскація майна - це «покарання, ступінь карального впливу якого визначається виключно майновим станом засудженого, то його використання в КК України можна вважати порушенням конституційного права людини на рівність перед законом. Закріплюючи вилучення у власність держави всього або частини майна засудженого, придбаного ним на законних підставах, кримінальне законодавство забезпечує примусовий перерозподіл власності між суб'єктами. При цьому для держави як суб'єкта права власності створюються привілеї, оскільки незалежно від характеру вчиненого злочину, наявності або відсутності заподіяння шкоди інтересам держави майно засудженого переходить з приватної власності у власність державну» [37 , с. 64-65].

Ми підтримуємо М.І. Хавронюка, який вважає, що проблема конфіскації майна треба вирішувати терміново. Покарання у вигляді конфіскації майна в будь-який момент може бути визнано неконституційним за того, що принцип вини визначено в ст. 62 Конституції України, вимагає призначити справедливе і співмірні покарання, а це значить, що для будь-якого покарання законодавець повинен визначити межі. Повна конфіскація майна таких меж не знає [109 , с. 409] .

Конфіскація майна істотно вражає майнові права не тільки засудженого, а й членів його сім'ї, порушуючи при цьому принцип особистої відповідальності людини за скоєні ним діяння. У додатку до Закону України «Про виконавче провадження» , який називається «Перелік майна , на яке не може бути звернено стягнення за виконавчими документами» визначене майно, яке в будь-якому випадку повинно залишитися на праві приватної власності у засудженого [102] . Разом з тим, будь-який «Перелік майна», навіть оновлений і осучаснений, не може бути досконалим і все одно повна конфіскація істотно вражає права членів сім'ї ' і засудженого.

Виникають справедливі питання при застосуванні конфіскації майна на практиці в разі, якщо за вироком суду слід конфіскувати майно, яке є спільною власністю подружжя. Наприклад, якщо одному з подружжя за вироком суду призначено додаткове покарання у вигляді повної конфіскації майна, то яким чином можливо конфіскувати тварину (особливо, коли вона має високу матеріальну цінність), яка перебуває у спільній сумісній власності подружжя? Виділити частку з живої істоти не представляється можливим. Реалізація неподільного майна та конфіскація коштів отриманих в результаті такої реалізації КК України передбачена .

Суд має право не призначати конфіскацію майна, навіть якщо вона передбачена в санкції, як обов'язкова в разі застосування ч. 2 ст. 69 КК України. У разі, якщо суд прийде до висновку, що для застосування ч. 2 ст. 69 КК України підстави відсутні, то, на нашу думку, він не повинен обов'язково призначати конфіскацію всього майна обвинуваченого в разі наявності

декількох підстав, що пом'якшують покарання. На жаль, суди не використовують мізерні повноваження для визначення виду загальної конфіскації майна. Вважаємо, що дана ситуація має місце через помилкове ототожнення часткової конфіскації майна як виду загальної та квазіспеціальної конфіскації (конфіскація конкретних предметів, передбачених у санкції статті Особливої частини КК України).

17 липня 1997 Україна ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основних свобод [110]. Разом з тим, наша держава не поспішає враховувати при законотворчості практику Європейського суду з прав людини, використовувати її судами при вирішенні справ у відповідності з національним законодавством, а також виконувати взяті на себе інші зобов'язання відповідно до Конвенції.

Так, за результатами 2014 року Україна посідає перше місце за кількістю скарг, які чекають на розгляд Європейським судом з прав людини серед усіх держав-відповідачів. Про це свідчить офіційна статистика, оприлюднена на інтернет-сайті Європейського суду з прав людини. З 69,9 тис. Скарг 13650 (19,5%) - скарги проти України. Наступними по Україні в цьому рейтингу йдуть Італія і Росія - 10,1 т ис. і 10 тис. скарг відповідно . Щорічно держава витрачає значні суми коштів на виконання рішень ЄСПЛ. Так, в 2010 і 2011 роках на виконання рішень Європейського суду по суті скарг з державного бюджету було виплачено 29 174 853,54 грн. і 25 021 734,79 грн. відповідно, в 2012 році - 39 002 553,75 грн., а в 2013 році вже - 84 980 000 грн. [111].

Зазначене вище дозволяє констатувати наявність проблеми про необхідність переосмислення законодавчої регламентації і практики застосування такої форми кримінально-правового реагування як конфіскація через призму рішень Європейського суду з прав людини, адже правові позиції, які в них містяться, відображають європейські стандарти в області прав людини в яких прагне наблизитися України .

Згідно ч. 1 ст. 3 КК України законодавство про кримінальну відповідальність становить Кримінальний кодекс України, який ґрунтується

на Конституції України та загально визнаних принципах і нормах міжнародного права. Згідно ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права. У ст. 1 згаданого Закону дається визначення поняттю «рішення»: 1) остаточне рішення ЄСПЛ у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції; 2) остаточне рішення ЄСПЛ за справедливою сатисфакції у справі проти України; 3) рішення ЄСПЛ щодо дружнього врегулювання у справі проти України; 4) рішення ЄСПЛ про схвалення умов односторонньої декларації у справі проти України [112] .

З даного визначення поняття «рішення» слід, що джерелом кримінального права України може бути тільки практика ЄСПЛ, тобто його рішення, виключно у справах проти України. Виникає резонне питання: чи можуть бути джерелом кримінального права України рішення прийняті ЄСПЛ у справах про інших держав?

Ми поділяємо позицію, яку підтримує А.В. Буткевич «... визнаючи обов'язковим рішення ЄСПЛ проти себе, держава змушена сприймати і застосовувати правові стандарти і принципи, на які посилається Суд у цій справі, навіть якщо вони були винесені в попередніх його рішеннях щодо інших держав. ... Крім того, рішення ЄСПЛ є важливим джерелом тлумачення положень Конвенції, може істотно впливати на якість її застосування (дотримання) на національному рівні »[113 , с. 15].

Таким чином конфіскація майна в розумінні ЄСПЛ може переслідувати не тільки цілі превенції і відшкодування, а й мета покарання. Разом з тим, така санкція не повинна накладати на обличчя ширші негативні наслідки, ніж ті, які особа могла випробувати на момент вчинення правопорушення.

У зв'язку з викладеним, вважаємо, що застосування спеціальної конфіскації та конфіскації майна щодо юридичних осіб не повинно мати зворотної дії в часі, адже вони можуть бути розцінені ЄСПЛ в якості покарання.

Ми згодні з позицією А.А. Сороки, що «... при вирішенні питання про конфіскацію майна, використовувалося для отримання злочинного доходу, національним судам слід враховувати відносини винного до своєї поведінки, обставини, при яких відбувалося злочин, а також ймовірність продовження злочинної діяльності такою особою в майбутньому, якщо таке майно не конфіскувати» [114]. Таке твердження не суперечить вимогам ч. 1 ст. 96-1 КК України, адже призначати чи не призначати спеціальну конфіскацію віднесено законодавцем до дискретних повноважень суду.

Крім того, слід зазначити, що ЄСПЛ вважає, що втручання в право власності особи, що не суперечить принципу верховенства права, навіть у разі набуття права на майно, яке підлягає конфіскації, на законних підставах.

У зв'язку з викладеним можна погодитися з висновком, що «правова позиція ЄСПЛ з цього полягає в тому, що конфіскації підлягає тільки те майно, яке є власністю винної і при дбане ним злочинним шляхом, тому необхідно виключити вказівку на так звану «спеціальну конфіскацію майна» по санкціям кримінально-правових норм.

На наше переконання, застосування загальної конфіскації майна суперечить практиці ЄСПЛ з таких підстав: 1) вона може становити «особистий і надмірний тягар для особи»; 2) конфіскується все майно незалежно від того пов'язане воно з вчиненням злочину чи ні, 3) таке втручання в майнову сферу особи може визнаватися не пропорційно постав ній мети превенції або покарання (невідповідність кошти і цілі); 4) може не слідувати справедливий баланс між інтересами суспільства і особистості, в якій майно конфіскується. Отже, конфіскацію майна як покарання слід виключити з КК України.

РОЗДІЛ 3. КОНФІСКАЦІЯ ЯК ІНШИЙ ЗАСІБ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ

3.1. Конфіскація, що застосовується до фізичних осіб (спеціальна конфіскація)

На сучасному етапі розвитку вітчизняної теорії кримінального права одним з найбільш проблематичних аспектів кримінально-правового забезпечення протидії злочинності є встановлення правової природи так званої спеціальної конфіскації, тобто вилучення з володіння особи предметів злочину, засобів і знарядь його вчинення, майна, здобутого злочинним шляхом і тому подібне. Рішення цього, на перший погляд суто теоретичного питання, сприятиме адекватному його відображенню в законодавстві і більш ефективному застосуванню на практиці.

Активне обговорення проблем спеціальної конфіскації експертами сприяє розвитку юридичної науки, оскільки приносить певні плоди у вигляді розробки нових наукових понять, визначає коло практичних проблем при її реалізації. Законом України № 222-VII від 18 квітня 2013 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» спеціальну конфіскацію визнано одним з форм кримінальної відповідальності, а іншим кримінально-правовим запахом (Розділ XIV Загальної частини КК України) [41] .

Введення законодавцем в КК України ст. ст. 96-1 і 96-2, в яких йдеться про спеціальну конфіскацію, прояснило позицію законодавця щодо правової природи спеціальної конфіскації.

Згідно Закону України № 222-VII від 18 квітня 2013 «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [41] , яким КК України доповнено, зокрема ч. 1 ст. 96-

1 спеціальна конфіскація полягає в примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна за умови вчинення злочину у випадках, передбачених в Особливій частині цього Кодексу. Спеціальна конфіскація вводиться виключно стосовно посадових злочинів (корупційних) і вчинені з корисливих мотивів (стаття 364 - зловживання владою або службовим становищем, стаття 366 - службове підроблення, стаття 368 - одержання хабара, стаття 368-2 - незаконне збагачення, стаття 369 - пропозиція або дача хабара, стаття 369-2 - зловживання впливом). При цьому, зазначається у висновку, що спеціальна конфіскація за інші злочини, передбаченої в окремих статтях чинного КК України, так і залишається (це статті 158 «Фальсифікація виборчих документів, підсумків голосування», 176 «Порушення авторського права», 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель », 201« Контрабанда », 203-1« Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування », 203-2 « Зайняття гральним бізнесом », 204« Незаконне виготовлення, збут підакцизних товарів », 209« Легалізація доходів, отриманих злочинні шляхом »і ін.).

У зв'язку з цим, слід звернути увагу на наступні моменти: 1) спеціальна конфіскація застосовується за вчинення злочинів, тільки якщо вона передбачена санкціями статей Особливої частини КК України, тобто перелік злочинів за які можливе застосування спеціальної конфіскації в ч. 1 ст. 96-1 КК України наводився; 2) виключена застосування спеціальної конфіскації до осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності (малолітні, несамовиті) тому, що вона може застосовуватися виключно в разі вчинення злочину; 3) спеціальна конфіскація ототожнюється законодавцем з конфіскацією засобів, знарядь, предметів кримінального злочину (так звана спеціальна конфіскація до прийняття Закону України № 222-VII від 18 квітня 2013 року); 4) розділ XIV отримав назву «Інші заходи кримінально-правового характеру»; 5) КК України доповнено нормами про спеціальну конфіскацію з метою удосконалення чинного законодавства у сфері відповідальності за корупційні

діяння та приведення норм чинного законодавства України у відповідність до положень Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією (ETS 173).

Законом України № 1261 від 13 травня 2014 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики в зв'язку з виконанням Плану щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [175] внесено зміни до ст. ст. 96-1, 96-2 КК України, а також КК України доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб». Згідно з цим законом спеціальна конфіскація полягає в примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках, визначених цим Кодексом, за умови вчинення злочину, передбаченого статтею 354 і статтями 364, 364-1, 365-2, 368 -369-2 розділу XVII Особливої частини цього Кодексу, або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки діяння, передбаченого зазначеними статтями. Також зміни внесено до ст. 96-2 КК України про можливість застосування спеціальної конфіскації за відсутності в діянні особи складу злочину [115] .

Проаналізувавши КК України та Закон України № 1261 від 13 травня 2014 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики в зв'язку з виконанням Плану щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України» [115] приходимо до висновку, що : 1) спеціальна конфіскація застосовується також у разі, коли особа не підлягає кримінальній відповідальності у зв'язку з недосягненням віку, з якого може наставати кримінальна відповідальність, або неосудністю, або звільняється від уголов ної від ственности або покарання на підставах, передбачених КК України, крім звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку із закінченням строків давності; 2) застосування спеціальної конфіскації можливо виключно за умови вчинення злочину, передбаченого статтею 354 і статтями 364, 364-1, 365-2, 368-369-2 розділу XVII Особливої частини цього Кодексу, або суспільно небезпечного діяння,

що підпадає під ознаки діяння, передбаченого зазначеними статтями; 3) законодавець вже не ототожнює конфіскації, передбачену санкціями інших статей КК України (наприклад, статті 158 «Фальсифікація виборчих документів, підсумків голосування», 176 «Порушення авторського права», 177 «Порушення прав на винахід, корисну модель», 201 «Контрабанда» та ін.) зі спеціальною конфіскацією (ст. ст. 96-1, 96-2 КК України); 4) зміни в статті 158, 177, 201 КК України та ін. Не вносяться; 4) ч. 1 ст. 96-1 КК України містить вичерпний перелік злочинів, за які можливе призначення судом спеціальної конфіскації; 5) застосування спеціальної конфіскації стає можливим також у разі вчинення злочину або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під ознаки злочину, передбаченого не тільки статтями 364 «Зловживання владою або службовим становищем», 366 «Службове підроблення», 368 «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди посадовою особою », 368-2« Незаконне збагачення », 369 « Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди посадовій особі », 369-2« Зловживання впливом », а й статтями 354 «Підкуп працівника підприємства, установи, організації», 368-3 «Підкуп службової особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми », , 368-4 «Підкуп особи, яка надає публічні послуги » [115] .

Законом України №731- VIII від 8 жовтня 2015 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії політичній корупції» внесено зміни до ч. 1 ст. 96-1 КК України та розширено перелік злочинів, за вчинення яких суд може застосувати спеціальну конфіскацію, зокрема за статтею 159 -1 КК України «Порушення порядку фінансування політичної партії, передвиборної агітації, агітації за всеукраїнського або місцевого референдуму » [116] .

Законом України №770- VIII від 10 листопада 2015 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її

застосуванні» [117] внесено зміни до розділу XIV КК України. Згідно з внесеними змінами ч. 1 ст. 96-1 КК України під спеціальною конфіскацією слід розуміти примусове безоплатне вилучення за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей, в тому числі коштів, що знаходяться на банківських рахунках або на зберіганні в банках або інших фінансових установах, іншого майна, включаючи майно третіх осіб в випадках, визначених цим Кодексом, за вчинення злочину, передбаченого статтями 146-150 -1 , 152-156, 190-192, 198, 201, 209-212-1, 222, 233, 255-260, 301-320, 354, 361-365 -2 , 368-369 - 2 цього Кодексу [117] .

Тобто можливим стало застосування спеціальної конфіскації не тільки в разі вчинення злочину, передбаченого ст. ст. 354, 364, 366, 368, 368-2, 368-3, 368-4 369, 369-2, а й інших злочинів (ст. Ст. 146-150-1, 152-156, 190-192, 198, 201, 209-212-1, 222, 233, 255-260, 301-320, 361, 361-1, 361-2, 362, 363, 363-1, 364-1, 365, 365-2). Разом з тим, можливість застосування спеціальної конфіскації за вчинення злочину, передбаченого ст. 366 КК України вже не передбачалася.

У ч. 1 ст. 96-1 КК України в редакції Закону України від 10 листопада 2015 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні» [117] вказані кримінальні правопорушення, передбачені наступними розділами і статтями Особливої частини КК України:

- розділ 3 «Злочини проти волі, честі та гідності особи» (ст. 146, ст. 147, ст. 148, ст. 149, ст. 150, ст. 151-1);

- розділ 4 «Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» (ст. 152, ст. 153, ст. 154, ст. 155, ст. 156) ;

- розділ 6 «Злочини проти власності» (ст. 190, ст. 191 , ст. 192, ст. 198);

- розділ 7 «Злочини у сфері господарської діяльності» (ст. 201, ст. 209, ст. 209-1, ст. 210, ст. 211, ст. 212, ст. 2121, ст. 222, ст. 233)

- розділ 9 «Злочини проти громадської безпеки» (ст. 255, ст. 256, ст. 257, 258, ст. 258-1, ст. 258-2, ст. 258-3, ст. 258-4, ст. 258-5, ст. 259, ст. 260);
- розділ 12 «Злочини проти громадського порядку та моральності» (ст. 301, 302, 303, 304);
- розділ 13 «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення» (ст. 305, ст. 306, ст. 307, ст. 308, ст. 309, ст. 310, ст. 311, ст. 312, ст. 313, ст. 314, ст. 315, ст. 316, ст. 317, ст. 318, ст. 319, ст. 320);
- розділ 15 «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян» (ст. 354);
- розділ 16 «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» (ст. 361, ст. 361-1, ст. 361-2, ст. 362 ст. 363, ст. 363-1);
- розділ 17 «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» (ст. 364, ст. 364-1, ст. 365-2, ст. 368, ст. 368-2, ст. 368- 3, ст. 369, ст. 369-2, ст. 369-3).

При цьому слід зробити застереження про повну достовірності наведених вище даних, оскільки, на нашу думку, спеціальна конфіскація міститься в санкціях ряду інших статей Особливої частини КК України, про яких в ч. 1 ст. 96-1 КК України законодавець згадати чомусь забув. Йдеться про такі статті КК України, в яких прямо вказується на необхідність застосування саме спеціальної конфіскації (ч. Ч. 2, 3, 4 ст. 159-1) або квазіспеціальної конфіскації знарядь, засобів, доходів від злочину і іншого конкретно визначеного майна (ч. ч. 1, 2, 3 ст. 176, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 177, ч. ч. 1, 2 ст. 203-1, ч. ч. 1, 2 ст. 203- 2, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 204, ч. 2 ст. 216, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 229, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 239, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 239-2, ч. ч. 3, 4 ст. 240, ч. ч. 1, 2 ст. 244, ст. 246, ч. ч. 1, 2 ст. 248, ч. ч. 1, 2 ст. 249, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 300, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 321-1, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 332, ч. ч. 1, 2, 3 ст. 332-1, ст. 334). Слід погодитися з С.Є. Шептуховським, який відзначає, що конфіскація більш чітко визначеного кола предметів, пов'язаних з об'єктивною стороною складу злочину, набуває

статусу спеціальних норм по відношенню до ч. 1 ст. 96-1 і ст. 96-2 КК України. Зазначене співвідношення можна описати як виникнення «спеціального виду спеціальної конфіскації». Це може привести до неоднакового розуміння природи загальних за своїм змістом заходів і обумовити неможливість застосування елементів спеціальної конфіскації, прямо не передбачених в санкціях статей Особливої частини КК України [249 , с . 208] .

Крім того, законодавець не виключив з санкції ст. 369-3 КК України пам'ять про можливість застосування спеціальної конфіскації, хоча ч. 1 ст. 96-1 КК України, передбачена можливість застосування спеціальної конфіскації. Подібні дублювання не повинні мати місця в КК України.

Санкціями частин 2, 3, 4 ст. 159-1 КК України передбачена можливість застосування спеціальної конфіскації, хоча в ч. 1 ст. 96-1 КК України відсутня згадка про можливість застосування спеціальної конфіскації у разі вчинення злочину, передбаченого ст. 159-1 КК України.

За своєю класифікаційної приналежності, певним ступенем суспільної небезпечності (ст. 12 КК України), зазначеному переліку містяться злочин всіх ступенів тяжкості (невеликої, середньої тяжкості, тяжкі та особливо тяжкі). Єдине, що їх об'єднує - це те, що всі вони є умисними. Дана позиція відображена в ч. 6 ст. 96-2 КК України, зокрема, що спеціальна конфіскація не застосовується у разі вчинення особою злочину з необережності.

На наше глибоке переконання, оновлений перелік злочинів, за вчинення яких можливе застосування спеціальної конфіскації в ч. 1 ст. 96-1 КК України є вкрай дискусійним. Незрозуміло, чому законодавець включив в цей перелік кримінальні правопорушення тільки з 10 розділів Особливої частини КК України, в той час, коли вона, як відомо, складається з 20 розділів. У всякому разі, критерій відбору правопорушень до зазначеного переліку залишився невідомим.

Заслуговує на увагу думка російських вчених, може бути застосована для осмислення позиції українського законодавця. Згадані криміналісти

вважають, законодавець «змішав» в одній статті різні самостійні різновиди конфіскації. Перший різновид - це конфіскація як інший засіб кримінально-правового характеру. Даний вид конфіскації передбачений п. 1 ч. 1 ст. 96-2 КК України, згідно з яким гроші, цінності та інше майно конфіскуються, якщо вони отримані в результаті вчинення злочину і / або є доходами від такого майна. В цьому випадку конфіскація застосовується до грошей, цінностей та іншого майна, не є власністю особи, до якого застосована спеціальна конфіскація. Даний вид конфіскації НЕ обмежує права людини, оскільки конфіскується майно, йому не належить, яке було придбано злочинним шляхом і чи є доходами від цього майна .

Другий різновид конфіскації - це конфіскація як вид покарання. Цей різновид конфіскації передбачено в п. П. 2, 3 ч. 1 ст. 96-2 КК України. Згідно з цими пунктами, конфіскація застосовується до грошей, цінностей та іншого майна, якщо вони призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення злочину, фінансування і / або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення; були предметом злочину, крім повертаються власнику (законному власнику), а в разі, коли він не встановлений, - переходять у власність держави. В даному випадку передбачена можливість конфіскації майна отриманого в тому числі і законним шляхом, якщо гроші, цінності та інше майно призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення злочину, фінансування і / або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення, або були предметом злочину . Таким чином, норми про спеціальну конфіскацію дозволяють конфіскувати не лише майно отримано злочинним шляхом, а й майно, яке отримано легально. У зв'язку зі схожістю такого різновиду конфіскації із загальною конфіскацією майна як покарання, існує точка зору, що його слід визнати покаранням, а не іншим заходом до кримінально-правового характеру .

Третій різновид - це так звана кримінально-процесуальна конфіскація, що передбачає можливість вилучення коштів і знарядь вчинення злочину,

відповідної особи, до якого вона застосовується. Даний вид конфіскації тотожний кримінально-процесуальним й конфіскації речових доказів .

Згадана вище позиція російських вчених представляється вкрай дискусійною. На нашу думку, правову природу спеціальної конфіскації не слід шукати в її предметі, до якого належить різне за своїм правовим статусом майно. Треба виходити зі змісту мети того чи іншого засобу кримінально-правового реагування. Спеціальна конфіскація застосовується з єдиною складною метою, про яку ми будемо говорити далі (розділ 3.3.).

Ми підтримуємо позицію Яні П.С., який досліджував спеціальну конфіскацію в рамках КК РФ і навів аргументи, що спеціальна конфіскація не є формою кримінальної відповідальності, а це інший захід Криму нально-правового характеру [118 , с. 131-135]. Разом з тим, вважаємо, що така позиція є дискусійною. На нашу думку, спеціальна конфіскація є не іншим заходом кримінально-правового характеру, а іншим засобом кримінально-правового реагування на кримінальні правопорушення.

Спеціальна конфіскація в разі засудження особи за вчинений злочин може застосовуватися судом шляхом прийняття рішення, яким закінчується кримінальне провадження (вирок), виключно як доповнення до однієї з форм кримінальної відповідальності або разом з іншими засобами кримінально-правового характеру, про що судом виноситься відповідна постанова, наприклад спеціальна конфіскація майна малолітньої особи, щодо якої застосовано примусові заходи виховного характеру. Разом з тим, згідно з ч. 9 ст. 100 КПК України в разі закриття кримінального провадження слідчим або прокурором питання про спеціальну конфіскацію розглядається судом за клопотанням прокурора. В останньому випадку суд повинен винести рішення.

Таким чином, в зв'язку з тим, що спеціальна конфіскація має різні кримінальні процесуальні підстави застосування, вона може застосовуватися як доповнення до однієї з форм кримінальної відповідальності (в разі винесення вироку суду) або як самостійний кримінально-правовий захід

альтернативний кримінальної відповідальності (в разі винесення судом ухвали) або в поєднанні з іншими засобами кримінально-правового характеру, передбачені розділом XIV і XV по цій частині КК України, в разі вчинення суспільно небезпечного діяння ія неповнолітнім або неосудним.

Сутність спеціальної конфіскації полягає в обмеженнях майнового характеру відносно особи (позбавлення права власності на належне особі майно) або без таких обмежень (вилучення майна, яке особі не належить на праві власності) у зв'язку з наявністю для цього кримінально-правового підґрунтя та певних кримінальним законом умов. Зміст спеціальної конфіскації як іншого засобу кримінально-правового характеру становить певний законом і судом обсяг таких майнових обмежень.

З огляду на чинне на сьогодні законодавче визначення спеціальної конфіскації, наведене в ч. 1 ст. 96-1 КК України, приходимо до висновку, що її ознаками є те, що це:

- інший засіб кримінально-правового реагування на вчинення кримінального злочину, тобто злочину, суспільно небезпечного діяння неосудною особою або малолітнім, який не досяг віку настання кримінальної відповідальності. Це засіб кримінально-правового реагування залишається «іншим» і тоді, коли він може використовуватися як доповнення до кримінальної відповідальності, тобто разом з покаранням або примусовими заходами медичного характеру щодо обмежено осудної особи або примусових заходів виховного характеру відносно неповнолітньої особи, яка досягла віку настання кримінальної відповідальності;

- має примусовий характер і застосовується незалежно від волі особи щодо майна, якій її можна застосувати;

- носить майновий характер, що полягає у позбавленні особи права на майно, що перебуває у неї на законних або незаконних підставах;

- може обмежувати майнові інтереси як винного, так і третіх осіб;

- застосовується до майна, пов'язаного із вчиненням злочину або суспільно небезпечного діяння, незалежно від того знаходиться таке майно у власності його суб'єкта;

- застосовується виключно на підставі судового рішення (вирок або постанову)

- застосовується у разі вчинення одного із злочинів або суспільно небезпечних діянь, що містять ознаки злочинів, перелік яких визначений ч. 1 ст. 96-1 КК України, а також навмисних злочинів, за які передбачено покарання у вигляді позбавлення волі або штраф в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;

- має безоплатний характер, тобто особа до майна, якої її застосовано, не отримує відшкодування за конфісковане у нього майно;

- допускається можливість її заміни на конфіскацію грошової суми, еквівалентної вартості майна, повинно підлягати спеціальній конфіскації (ч. 2 ст. 96-2 КК України).

Звідси, можемо з апропонувати наступне визначення спеціальної конфіскації. Це - інший засіб кримінально-правового реагування щодо кримінальної відповідальності на кримінальне правопорушення, має примусовий, майновий, безоплатний характер, полягає у вилученні майна фізичних осіб у власність держави, що пов'язано з вчиненням злочину або суспільно небезпечного діяння, на підставі судового рішення, за умови здійснення умисного злочину або суспільно небезпечного діяння, що підпадає під об'єктивні ознаки діяння, передбаченого Особливою частиною теперішній го Кодексу, але не є злочином внаслідок недосягнення віку, якого може наставати кримінальна відповідальність, або неосудністю, за які передбачено основне покарання у виді позбавлення волі або штрафу понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а так само передбаченого в переліку, зазначеному в ч. 1 ст. 96-1 КК України.

Підставою (причиною) його застосування є необхідність забезпечення поновлення почуття справедливості, запобігання вчиненню за

допомогою конфіскованих предметів нових злочинів як самим обличчям, в якій вони конфіскуються, так і іншими особами.

Умовами її застосування є: 1) вчинення умисного кримінального злочину передбачення в санкції статті Ось н ки у вигляді позбавлення волі, штрафу більш три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або фактичне закріплення конкретної статті Особливої частини КК та інших ознак складу злочину в переліку зазначено м в год . 1 ст. 96-1 КК України; 2) так звані «випадки», передбачені в ст. 96-2 КК України, тобто віднесення майна до одного з перелічених у ст. 96-2 КК України його різновидів.

Предмет конфіскації конкретизовані в ст. 96-2 КК України. Як вже зазначалося вище спеціальної конфіскації підлягають чотири категорії майна. До першої категорії законодавцем віднесені конфіскації грошей, цінностей та іншого майна, якщо вони отримані в результаті вчинення злочину і / або є доходами від такого майна. Вважаємо, що слід підтримати позицію М.В. Віскова, який вважає за доцільне розширити перелік злочинів, за вчинення яких можливо застосувати конфіскацію, наприклад, ст. ст. 160 і 161 КК України. «У зазначених складах злочинів фігурує майно, яке використовується для підкупу або, незаконно передається суб'єктам виборчої кампанії. Вважаємо, не слід повертати зазначені цінності винним після того, як вони були ними ви користані для вчинення злочину » .

У ст. 96-2 КК України мова йде про доходи, отриманих в результаті використання злочинно здобутого майна або розпорядження ним, не спричинило остаточного вибуття такого майна з сфери майнових інтересів винного, тобто не пов'язані з відчуженням відповідних матеріальних цінностей. Наприклад, доходами можуть бути орендна плата за здачу в найм злочинно отриманого майна, відсотки по депозиту, на якому знаходяться грошові до ошти, отримані злочинним шляхом , а також надання грошових коштів в борг під сплату відсотків за користування злочинними грошима і ін.

Другу категорію майна, що підлягає спеціальній конфіскації, охоплюють гроші, цінності та інше майно, які призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення злочину, фінансування і / або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення. В даному випадку, на відміну від першої категорії майна, спеціальної конфіскації підлягає майно незалежно від того чи стосується підозрюваний, обвинувачений або засудженому на законних підставах або не належить.

До третьої категорії майна, яке може бути конфісковано згідно з ч. 1 ст. 96-1 і ст. 96-2 КК України, законодавець відніс гроші, цінності та інше майно, яке було предметом злочину, крім повертаються власнику (законному власнику), а в разі, коли він не встановлений, - переходять у власність держави. Під предметом злочину зазвичай розуміють матеріальні освіти, наділені ознаками, які прямо названі в кримінальному законі або впливають з інших ознак складу злочину і за вчинення посягання відносно яких передбачена кримінальна відповідальність. Нам імпонує позиція О.Е. Радутного, що предметом злочину поряд з предметами матеріального світу (речами), слід визнати інші явища об'єктивного світу (інформацію, енергію), з певними властивостями яких кримінальний закон пов'язує наявність в діянні особи ознак складу конкретного злочину [119 , с. 8, 14] .

Четверту категорію майна, що підлягає спеціальній конфіскації, складають гроші, цінності та інше майно, підшуканий, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім повертаються власнику (законному власнику), який не знав і не міг знати про їх незаконне використання. Коли та сама річ грає пасивну роль і дію здійснюється тільки в зв'язку або щодо цієї речі, вона визнаватися предметом в складі злочину. За своїми фізичними властивостями одна і та ж матеріальна річ може бути предметом або знаряддям вчинення злочину.

3.2 Конфіскація, що застосовується до юридичних осіб

У світовій практиці існує три основні моделі інституту юридичної відповідальності юридичних осіб, а саме:

а) традиційна конструкція кримінальної відповідальності юридичних осіб, коли юридична особа поряд з фізичною особою визнається самостійним суб'єктом злочину і в певних випадках підлягає кримінальній відповідальності (Великобританія, США, Австрія, Франція)

б) друга конструкція базується на принципі винної кримінальної відповідальності фізичної особи (суб'єкта) за вчинення ним злочину. При цьому за умови, що фізична особа вчиняє злочин в інтересах юридичної особи, поряд з фізичною особою юридична також відчуває кримінальної відповідальності (Швейцарія, Іспанія, Туреччина);

в) і, нарешті, в третій моделі юридична особа несе специфічну адміністративної відповідальності за причетність до злочину, який вчинив фізична особа (Німеччина, Італія, Швеція).

Крім того, в юридичній літературі виділяють і так званий «компромісний підхід», в рамках якого пропонується застосовувати до юридичних осіб не покарання, а інші кошти кримінально-правового характеру або розмежувати поняття «суб'єкт злочину» і «суб'єкт кримінальної відповідальності» [109 , с . 7-8] .

На думку Панова М.І., заходи щодо юридичних осіб становлять собою спеціальні види покарань. Так, штраф (ст. 96-7 КК) і конфіскацію майна (ст. 96-8 КК) слід визнати видами однойменних видів загальних покарань, зазначених у статтях 53 і 59 КК і виступають елементами їх системи. Не менш суворим, ніж покарання у вигляді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю (ст. 55 КК), і такий вид заходів кримінально-правового характеру, як ліквідація юридичної особи (ст. 96-9 КК). З такою позицією ми погодитися не можемо. Покарання є формою кримінальної відповідальності, що передбачає осуд фізичної особи. Підставою кримінальної відповідальності є наявність в діях особи складу злочину, передбаченого

кримінальним законом. Кримінальна відповідальність полягає у застосуванні до особи, яка вчинила злочин, кримінально-правових засобів примусового характеру через обвинувальний вирок суду. Кримінальна відповідальність може мати тільки форму покарання. За вирок суду він може зводитися до одного лише осуду особи, яка вчинила злочин, без призначення їй покарання (ч. 2 ст. 50 КК України). Особа може бути засуджено умовно чи з відстрочкою виконання вироку (ст. Ст. 45, 46, 46-1 КК України). Загальновідомо, що інші засоби кримінально-правового характеру (примусові заходи медичного і виховного характеру, звільнення від притягнення до кримінальної відповідальності та ін.) На відміну від кримінальної відповідальності не передбачають засудження особи і наявність обвинувального вироку суду. Отже, порівнювати засоби кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб і покарання щодо фізичних вважаємо не зовсім доречним.

З огляду на викладене, наголошуємо, що в назві Закону України № 314-VII від 23 травня 2013 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України щодо відповідальності юридичних осіб» допущена помилка – застосовано термін «відповідальність юридичних осіб», в той час, коли фактично запроваджена не відповідальність, а інші кошти кримінально-правового реагування.

По-перше, якщо припустити, що в Україні існує кримінальна відповідальність юридичних осіб, розділ XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» суперечить ст. 61 Конституції України тому, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Якщо кошти кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб є видом кримінальної відповідальності, їх застосування стосовно юридичної особи як певної сукупності осіб фізичних не мають індивідуального характеру. За діяння однієї людини, навіть якщо воно є злочинним, закон дає можливість карати іншу, необмежену сукупність людей,

які до цього злочину не мають ніякого відношення. Відсутня рівність громадян перед законом, страждає особа, яка вчинила злочин так само, як і особа, жодним чином не мала до нього відношення. По-друге, загально визнано, що одним з основних принципів кримінального права є принцип винною відповідальності за заподіяну шкоду. Крім цього, винність - обов'язкова ознака як злочину, так і злочину (вина як обов'язкова ознака суб'єктивної сторони), що виражає суб'єктивне ставлення особи до здійснюваного їм дії або бездіяльності і його наслідків у формі умислу або необережності. У цій ознаці відбивається фундаментальний принцип суб'єктивного, індивідуального відношення до скоєного, тобто відповідальності за наявності вини, що можливо лише щодо фізичної особи. Юридична особа не має можливості усвідомлювати, передбачати, бажати, свідомо допускати або легковажно розраховувати на ненастання наслідків свого діяння і, отже, не може бути суб'єктом кримінальної відповідальності. Лише фізична особа як представник (уповноваженої особи) юридичної особи може вчинити злочин від імені та в інтересах юридичної особи. По-третє, не слід забувати про принцип особистої відповідальності людини. Нести особисту відповідальність може бути тільки фізична особа. Кримінальне право тим і відрізняється від інших галузей права (цивільного, господарського, фінансового та ін.), що відповідати за свої дії може тільки особа, визнана винною в особисто нею вчинений злочин. Важливим становищем, з цього принципу, є визнання в якості суб'єкта скоєних злочинів тільки індивіда, тобто людини при здоровому глузді й такий, що досягла певного, зазначеного в законі віку. За чинним кримінальним законодавством (ст. 18 КК України) не можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності юридичних осіб, організації та ін. Фізична особа - єдиний суб'єкт державного примусу в рамках реалізації кримінально-правових відносин, що виникли в результаті скоєння злочину. Ніякого іншого суб'єкта кримінальної відповідальності не може бути.

З огляду на, що кримінальної відповідальності юридичних осіб в Україні не існує, вважаємо, що вона є іншим засобом кримінально-правового характеру щодо кримінальної відповідальності, введення яких повинно посилювати превентивне дію закону в справі запобігання вчиненню злочинів в інтересах юридичних осіб.

Визначимося з варіантами застосування одного з таких засобів конфіскації щодо юридичних осіб. На відміну від спеціальної конфіскації, яка може бути застосована судом у разі вчинення особою суспільно небезпечного діяння, конфіскація щодо юридичних осіб застосовується виключно в разі вчинення уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи виключно злочину. Отже, кримінальної процесуальної підставою застосування до юридичної особи конфіскації майна може бути тільки вирок суду, а це значить, що конфіскація щодо юридичних осіб може бути застосована судом лише поруч з однією з форм кримінальної відповідальності щодо особи фізичного, яка вчинила один із злочинів, передбачених ч. 1 ст. 96-3 КК України, в інтересах юридичної особи.

Оскільки кошти кримінально-правового реагування стосовно юридичної особи можуть бути застосовані судом виключно в разі вчинення його уповноваженою особою злочину, то конфіскація майна стосовно юридичної особи може бути застосована як засіб кримінально-правового реагування поруч з: 1) притягненням до кримінальної відповідальності фізичної особи (в разі засудження уповноваженої особи юридичної особи і призначення їй покарання) або 2) одночасно з кримінальною відповідальністю і іншими засобами кримінально-правового характеру з фізичної особи (в разі засудження уповноваженої особи юридичної особи і призначення йому покарання і застосування спеціальної конфіскації), або 3) іншими засобами кримінально-правового характеру щодо фізичної особи (у разі застосування до уповноваженої особи примусових заходів медичного характеру, якщо вона на момент скоєння злочину була осудною) .

Сутність конфіскації майна стосовно юридичної особи полягає в обмеженнях майнового характеру за останньою (позбавлення права власності на майно, яке знаходиться на балансі юридичної особи) в зв'язку з наявністю для цього кримінально-правового підґрунтя та певних кримінальним законом умов. Зміст конфіскації майна стосовно юридичної особи становить певний законом і судом обсяг таких майнових обмежень.

Згідно ч. 1 ст. 96-8 конфіскація майна складається в примусовому безоплатному вилученні у власність держави майна юридичної особи і застосовується судом у разі ліквідації юридичної особи відповідно з КК України.

Отже, конфіскація майна щодо юридичних осіб є додатковим засобом кримінально-правового характеру, застосовується, тільки в разі ліквідації юридичної особи відповідно до вимог КК України. У статті 96-6 КК України немає вказівки на те, що суд при застосуванні до юридичної особи коштів кримінально-правового характеру за вчинення її уповноваженою особою одного злочину повинен призначити тільки один основний захід. Однак, оскільки положення ст. 96-8 КК України свідчать про те, що конфіскація майна застосовується судом в кожному випадку ліквідації юридичної особи згідно із Кримінальним кодексом України, а отже, зазначений додатковий засіб кримінально-правового характеру не може бути застосований з таким основним засобом, як штраф, то очевидно, що застосування за вчинення одного злочину конфіскації майна і штрафу виключається.

КК України в ст. 96-5 передбачає і підстава звільнення від застосування засобів кримінально-правового характеру, якщо минули встановлені законом строки давності притягнення до кримінальної відповідальності фізичної особи, яка вчинила злочин в інтересах юридичної особи.

Конфіскація майна стосовно юридичної особи може бути застосована як засіб кримінально-правового реагування поруч з: 1) засудженням уповноваженого фізичної особи за призначенням їй покарання без

застосування спеціальної конфіскації; 2) засудженням уповноваженого фізичної особи за призначенням їй покарання і з застосуванням спеціальної конфіскації; 3) засудженням уповноваженого фізичної особи за призначенням їй інших засобів кримінально-правового характеру. Не виключені і ситуації, коли поруч з конфіскацією, застосованої щодо юридичної особи, фізична особа, злочинно діяла в інтересах першої, може бути засуджений з конфіскацією майна, як додатковим покаранням. При цьому по відношенню до неї можуть бути застосовані ще й спеціальну конфіскацію, наприклад, незаконно здобутого майна у вигляді «гонорару» від юридичної особи за вчинене в її інтересах фізичною особою злочин. Як бачимо, практично всі відомі вітчизняним законодавством види конфіскації майна можуть виступати засобами кримінально-правового реагування щодо юридичних осіб, але тільки один з них застосовується безпосередньо до юридичної особи, а інші опосередковано, через їх застосування до уповноваженого фізичної особи.

Згідно з чинним кримінальним законодавством застосування конфіскації майна стосовно юридичної особи передбачає діяльність суду по встановленню передумови, підстави та умов її визначення, тобто певної сукупності елементів, що утворюють кримінально-правової склад її застосування як пізнавальної теоретичної конструкції.

Передумовою застосування конфіскації майна стосовно юридичної особи є необхідність кримінально-правового реагування у вигляді конфіскації майна юридичної особи в разі вчинення його уповноваженою особою злочину.

Підставою її застосування є необхідність забезпечення поновлення почуття соціальної справедливості, запобігання вчиненню за допомогою конфіскованого майна новим злочинам.

Необхідними *умовами* застосування конфіскації майна стосовно юридичної особи є : 1) вчинення його уповноваженою особою в інтересах останньої кримінального злочину, передбаченого статтями 109, 110, 113, 146,

147, 160, 260, 262, 258-258-5, 437, 438 , 442, 444, 447 КК України ; 2) а за вчинення кримінального злочину суд повинен призначити ліквідації юридичної особи.

Підсумовуючи зазначимо, що *конфіскація майна юридичної особи* - це інший засіб кримінально-правового реагування стосовно юридичної особи, яка має примусовий, майновий, безоплатний характер і полягає у вилученні у власність держави всього майна юридичної особи і застосовується на підставі вироку суду в разі вчинення його уповноваженим особою одного із злочинів, передбачених статтями 109, 110, 113, 146, 147, 160, 260, 262, 258-258-5, 437, 438, 442, 444, 447 КК України тільки в разі застосування до юридичної особи та ого основного засобу кримінально-правового реагування, як л квідація.

3.3. Моделювання розвитку інституту конфіскації як іншого засобу кримінально-правового характеру

При аналізі розділу XIV КК України звертає на себе увагу те, що законодавець не визначив мету застосування спеціальної конфіскації, в той час, коли її визначення в законі вбачається вкрай необхідним як для вчених, так і для практиків. Теоретики через з'ясування мети приходять до глибшого розуміння кримінально-правової природи, сутності та змісту цього явища; практичні працівники виходячи з мети можуть більш грамотно і ефективно застосовувати відповідні положення кримінального законодавства.

У розділі XIV КК України визначено тільки мета примусових заходів медичного характеру (ст.92). Природно, що мета даного заходу не може бути тотожною метою застосування спеціальної конфіскації тому, що ці заходи кримінально-правового характеру занадто різні. Крім того, спеціальна конфіскація застосовується за вчинення суспільно небезпечних діянь і злочинів вичерпний перелік яких визначено в ст. 96-1 КК України. Відмінності між зазначеними засобами кримінально-правового характеру дають підставу

для висновку: спеціальна конфіскація має власну мету, яку слід чітко визначити в законі. Визначаючи її слід виходити з того, що спеціальна конфіскація має запобіжну спрямованість як в площині загальної, так і спеціальної превенції.

Розглянемо можливий зміст мети спеціальної конфіскації шляхом аналізу видів майна, на яке поширюється її вплив. Відповідно до ст. 96-2 КК України спеціальна конфіскація застосовується у разі, якщо гроші, цінності чи інше майно:

1) отримані в результаті вчинення злочину і / або є доходами від такого майна; метою спеціальної конфіскації є відновлення почуття соціальної справедливості, так як майно повертається в правове поле;

2) призначалися (використовувалися) для схиляння особи до вчинення злочину, фінансування і / або матеріального забезпечення злочину або винагороди за його вчинення; в даному випадку метою спеціальної конфіскації загальна і спеціальна превенція, майно може вилучатися в його законного власника;

3) були предметом злочину, крім повертаються власнику (законному власнику), а в м азу, коли він не встановлений, - переходять у власність держави; в даному випадку - спеціальна превенція і відновлення почуття соціальної справедливості;

4) були підшуканий, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення злочину, крім повертаються власнику (законному власнику), який не знав і не міг знати про їхнє незаконне використання; в даному випадку - відновлення почуття соціальної справедливості, а також загальна і спеціальна превенція.

Отже, метою спеціальної конфіскації слід визначити: 1) відновлення почуття соціальної справедливості в тому випадку, коли майно повертається власнику (законному власнику) або служить як матеріальна база для відшкодування шкоди, заподіяної кримінальним злочином; 2) спеціальну превенції - зловмисник не зможе використовувати його для вчинення нового

злочину; 3) якщо предметом злочину є речі, обмежені або вилучені з цивільного обороту (зброя, наркотичні засоби і ін.) - загальну превенцію.

Таким чином, метою спеціальної конфіскації на відміну від загальної конфіскації, що переслідує також мета покарання, є відновлення почуття соціальної справедливості і загальне та спеціальне попередження вчинення нових злочинів. Мета покарати злочинця не властива спеціальної конфіскації тому, що конфіскується майно, пов'язане з вчиненням злочину чи іншого суспільно небезпечного діяння.

Ми поділяємо думку, що ще одним важливим аспектом спеціальної конфіскації є те, що вона може застосовуватися для забезпечення відшкодування заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди, заподіяної потерпілому. Хоча це засіб фактично застосовується на етапі посткримінального поведінки підприємства, повернення грошей, цінностей та іншого майна потерпілому або особі, матеріальні цінності якої використовувалися без її відому про їх незаконне використання, з одного боку, відповідає загальним уявленням про справедливість, усуває дисбаланс в майновій сфері, яка створюється в результаті протиправного позбавлення особи його майна, а з іншого боку, попутно усуваються умови подальшої віктимізації людини, оскільки котор й люди страждають від злочину одного разу змушує її бут і більш обачною, щоб уникнути подібної ситуації другий, третій. Особливістю спеціальної конфіскації та те, що відшкодування потерпілому заподіяної шкоди можливо і за рахунок застосування спеціальної конфіскації до третіх осіб, які безпосередньо не брали участі в скоєнні злочину, але отримали прибуток від злочинної діяльності (у вигляді грошей, цінностей, іншого майна), наприклад, як родичі і близькі винного, його правонаступники т.д. [120 , с . 11] .

Крім того, спеціальна конфіскація на відміну від покарання, в тому числі має на меті запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, спеціальна конфіскація переслідує також мета запобігання вчиненню нових інших суспільно небезпечних діянь. Йдеться про

застосування до особи примусових заходів медичного характеру, що мають на меті попередження вчинення ним нових суспільно небезпечних діянь, разом зі спеціальною конфіскацією, яка в свою чергу підсилює превентивний вплив примусових засобів медичного характеру протягом їх застосування (несамовитий обмежений у використанні конфіскованого майна, в тому числі грошових коштів), а також в постлікувальній період. Наприклад, родичі і близькі несамовитого особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння в постлікувальній період пильніше стежити за її поведінкою, запобігаючи вчиненню нею нових правопорушень.

У зв'язку з викладеним пропонуємо ст. 96-1 КК України доповнити частиною 2 такого змісту: «Спеціальна конфіскація має на меті не тільки відновлення почуття соціальної справедливості, а й запобігання вчиненню нових злочинів та інших суспільно небезпечних діянь як засудженими, так і іншими особами». Висловлена нами пропозиція не претендує на повне вирішення цієї багатоаспектної проблеми. Вона вимагає подальшого вивчення з метою вироблення відповідних пропозицій практичного характеру.

У зв'язку з вищевикладеним, пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 96-2 КК України таким реченням: «Якщо у людини недостатньо коштів або відсутня грошова сума, що відповідає вартості такого майна, суд приймає рішення про конфіскацію іншого наявного у особи майна, вартість якого відповідає вартості майна, що підлягає спеціальній конфіскації, виключаючи майна визначеного Законом України ".

Стаття 96-1 КК України було доповнено частинами 2 і 3, якими передбачені обставини, наявність яких робить можливим застосування спеціальної конфіскації, а саме: 1) обвинувальний вирок суду; 2) визначення суду про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 3) постанову суду про застосування примусових заходів медичного характеру; 4) визначення суду про застосування примусових заходів виховного характеру. У випадках, коли об'єктом спеціальної конфіскації є майно, вилучене з

цивільного обороту, вона може бути застосована при наявності: 1) рішення суду про закриття кримінального провадження за іншими підставами, ніж звільнення особи від кримінальної відповідальності; 2) ухвали суду, винесені в порядку частини дев'ятої статті 100 КПК України, за клопотанням слідчого або прокурора, якщо кримінальне провадження закривається ними.

На перший погляд здається, що зазначені кримінально-правові новели доречні, спрямованими на підвищення ефективності протидії неправомірному поводженню з майном, як предметом спеціальної конфіскації. Але при більш уважному їх аналізі приходиться розуміння того, що вони є не матеріально-правовими, а процедурними, тобто кримінально-процесуальними.

Доктрина і практика розрізняють матеріально-правову і процесуально правову підстави настання кримінальної відповідальності. Матеріально-правовою підставою є факт вчинення діяння, яке містить склад злочину (ч. 1 ст. 2 КК України). Саме на базі матеріального поняття злочину (ст. 11 КК) в статтях Особливої частини КК визначаються конкретні склади злочинів. В кожному окремому випадку повинна бути встановлена підстава кримінальної відповідальності за даний конкретний злочин, передбачений диспозицією певної статті Особливої частини КК. Тільки за встановлення в діянні особи певного конкретного складу злочину, передбаченого Особливою частиною КК, можлива кримінальна відповідальність. Якщо в діях особи не встановлені ознаки конкретного злочину, кримінальна відповідальність не може мати місця ні за яких умов .

Але для реалізації кримінальної відповідальності необхідно обвинувальний вирок, який розглядається в цьому аспекті як процесуальна правова підстава кримінальної відповідальності .

Зазначені вище положення теорії кримінальної відповідальності придатні і для нашого дослідження. Процесуальною підставою застосування такого засобу кримінально-правового характеру як спеціальна конфіскація відповідно до ч. 2 і 3 ст. 96-2 КК України вирок або ухвалу суду.

Отже, кримінальне право - це матеріальна галузь права, існує, так би мовити, «в статистиці». «Рух» первинних норм матеріального права забезпечує кримінальне процесуальне право. Відповідно, норми кримінального процесуального права законодавцю слід розміщувати в КПК України, а не в КК України. Частина 2 і 3 статті 96-2 слід виключити з КК України тому, що вони містять норми не кримінального, а кримінального процесуального права, яким не місце в КК України.

Статтею 96-10 КК України передбачені загальні правила застосування до юридичних осіб коштів кримінально-правового характеру. Так, при застосуванні до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру судом враховуються ступінь тяжкості вчиненого її уповноваженою особою злочину, ступінь здійснення злочинного наміру, розмір завданої шкоди, характер і розмір неправомірної вигоди, отриманої або могла бути отримана юридичною особою, прийняті юридичною особою заходи для запобігання злочину.

У судовій практиці держав-членів ЄС випадки, коли сам факт отримання вигоди юридичною особою від дій фізичної особи давав підстави для застосування щодо юридичної особи коштів кримінально-правового реагування, незважаючи на те, що власник або акціонер юридичної особи не знав про дії керівника такої юридичної особи. Тобто, якщо засновник володіє 1% статутного капіталу юридичної особи та скоїв злочин в інтересах юридичної особи, то інші власники юридичної особи, що володіють 99% статутного капіталу і не мали ніякого відношення до скоєного злочину учасником або засновником юридичної особи, можуть бути позбавлені своїх коштів внаслідок конфіскації. Це є прямим протиріччям Основному Закону України, де в ст. 41 чітко вказано, що право приватної власності є непорушним. Акції, частки статутного фонду юридичних осіб є прямо або побічно приватною власністю фізичної особи.

З огляду на вищесказане, вважаємо, що суд з метою диференціації та індивідуалізації застосування засобів кримінально-правового характеру щодо

юридичних осіб, в тому числі конфіскації майна юридичної особи, повинен враховувати також ступінь обізнаності власників (співвласників), засновників, учасників або акціонерів юридичної особи про вчинення злочину уповноваженою особою юридичної особи від імені та в інтересах юридичної особи.

З огляду на зазначене, вважаємо за доцільне доповнити ч. 1 ст. 96-10 КК України словосполученням «ступінь обізнаності власників (співвласників), засновників або акціонерів юридичної особи або інших її уповноважених осіб про вчинення злочину іншою уповноваженою особою юридичної особи від імені та в інтересах юридичної особи злочину».

Продовжуючи ідею про диференціації та індивідуалізації застосування конфіскації майна щодо юридичних осіб, вважаємо, що ч. 1 ст. 96-8 КК України також вимагає змін, оскільки законодавець не передбачив можливості поділу конфіскації їхнього майна на види залежно від обсягу майна, що підлягає конфіскації. Як зазначалося вище, в ч. 1 ст. 96-8 КК України йдеться виключно про повну конфіскацію майна юридичної особи тому, що часткова конфіскація майна в розділі XIV-1 не згадується. На нашу думку, така ситуація не відповідає принципу справедливості кримінального права, а також положенням 96-10 КК України, згідно яким суд повинен при застосуванні всіх без винятку засобів кримінально-правового характеру стосовно юридичної особи врахувати перераховані в ній обставини. У разі ж існування тільки повної конфіскації майна стосовно юридичної особи обліку судом зазначених обставин при застосуванні конфіскації є фікцією тому, що ніяк не впливає на її обсяг.

З огляду на вищесказане, пропонуємо ч. 1 ст. 96-8 КК України доповнити словосполученням «всього або частини» майна юридичної особи і пропозицією « Якщо конфіскується частина майна юридичної особи, суд повинен вказати цю частину».

ВИСНОВОК

Проведені основні напрямки дослідження теми роботи, дозволяють зробити наступні висновки:

1. При дослідженні конфіскації майна поряд з традиційними засобами теоретичного пошуку, в основу якого покладено діалектичний метод пізнання дійсності, використано таку кримінально-правову категорію як «кримінально-правова характеристика», до змісту якого включені наступні елементи: сутність та зміст досліджуваного явища; його кримінально-правова природа; склад його застосування (передумова, підстава, умови) і види, забезпечило можливість всебічного аналізу предмета дослідження.

2. Сучасний стан кримінально-правової забезпеченості конфіскації в Україні характеризується наявністю трьох видів конфіскації (конфіскація майна як вид покарання (ст. 59 КК України) і спеціальна конфіскація як інший засіб кримінально-правового реагування на кримінальні правопорушення (ст. 96-1 КК України); конфіскація майна щодо юридичних осіб (ст. 96-8 КК України). щодо першого з яких вносяться пропозиції про виключення його з арсеналу кримінально-правового реагування на вчинення кримінальних злочинів до ак такого, який вступив в протиріччя з з Приватний уявленнями про таке реагування. Крім того, з метою забезпечення адекватності відображення в назві розділів XIV та XIV-I КК України відповідних положень кримінально-правової дійсності, доцільно перейменувати їх в «Засоби кримінально-правового характеру» і «Засоби кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» відповідно.

3. Кримінально-правова характеристика конфіскації майна як форми кримінальної відповідальності продемонструвала, що її сутність полягає в примусовому повному або частковому безоплатному вилученні у власність держави легально придбаного майна особи, яка засуджена за вчинення визначених законом злочинів, при відсутності причетності цього майна до їх вчинення. Легальність зазначеного майна і його непричетність до скоєння

злочину, а також ряд інших обставин, що підтверджують висновок про недоцільність збереження в КК України такого виду покарання як конфіскація майна.

4. З'ясування кримінально-правової природи, сутності і змісту конфіскації майна як форми інших заходів кримінально-правового характеру показало, що перша з них спеціальна конфіскація – це інший щодо кримінальної відповідальності засіб кримінально-правового реагування на кримінальні правопорушення, застосовується до фізичних особам і полягає в примусовому безоплатному вилученні за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна у випадках і на умовах, визначених цим Кодексом.

Конфіскація майна щодо юридичної особи полягає в обмеженнях майнового характеру щодо такої особи (позбавлення права власності на майно, яке перебуває на її балансі) за наявності для цього кримінально-правової підстави та визначених кримінальним законом умов. За своєю кримінально-правовою природою вона також не може вважатися кримінальною відповідальністю, а є іншим способом кримінально-правового реагування стосовно юридичної особи, яка має примусовий, майновий, безоплатний характер і застосовується на підставі вироку суду в разі вчинення його уповноваженою особою одного із злочинів, визначених ст. 96-3 КК України тільки в разі застосування до юридичної особи такого основного засобу кримінально-правового реагування, як ліквідація.

5. На підставі вищевикладеного пропонуються наступні основні зміни і доповнення в текст розділу XIV КК України:

1) частини 2 і 3 ст. 96-1 виключити з КК України тому, що вони містять норми не кримінального, а кримінального процесуального права, яким не місце в КК України ;

2) статтю 96-1 КК України доповнити частиною 2 такого змісту: «Спеціальна конфіскація має на меті не тільки відновлення почуття соціальної

справедливості, а й запобігання вчиненню нових злочинів та суспільно небезпечних діянь як засудженими, так і іншими особами»;

3) в ст. 96-1 і ст. 96-2 КК України терміни «гроші, цінності та інше майно» замінити на термін «майно»;

4) доповнити ст. 96-1 КК України приміткою, в якій визначити поняття майна: «Під майном в статтях 96-1 та 96-2 цього Кодексу слід розуміти гроші, зокрема електронні, цінні папери, матеріальні цінності, в тому числі що знаходяться на банківських рахунках або на зберігання в банках або інших фінансових установах, а також майнові права»;

5) доповнити ч. 2 ст. 96-2 КК України таким реченням: «Якщо у людини недостатньо коштів або відсутня грошова сума, що відповідає вартості такого майна, суд приймає рішення про конфіскацію іншого наявного у особи майна вартість якого відповідає вартості майна, що підлягає спеціальній конфіскації, виключаючи майна визначеного Законом України ».

6) ч. 1 ст. 96-10 КК України доповнити словосполученням «ступінь обізнаності власників (співвласників), засновників або акціонерів юридичної особи або інших її уповноважених осіб про вчинення злочину іншою уповноваженою особою юридичної особи від імені та в інтересах юридичної особи».

7) ч. 1 ст. 96-8 КК України доповнити словосполученням «всього або частини» майна юридичної особи і пропозицією: «Якщо конфіскується частина майна юридичної особи, суд повинен зазначити, яка саме частина майна підлягає конфіскації».

ЛІТЕРАТУРА

1. Энциклопедический словарь: в 80 т. / Из-во: Ефрона И.А.; под ред. К.К. Арсеньева и О.О. Петрушевского. – С.Бп., 1895 –Т. 16 (31) : Конкорд – Коялович. – 480 с.
2. Владимирский-Буданов М.В. Обзор истории русского права / М.В. Владимирский-Буданов. – М.: Издательский дом «Территория будущего», 2005. – 800 с.
3. Российское законодательство X-XX веков: в 9-ти т. / под. общ. ред. О.И. Чистякова. – М.: Юрид. лит., Т. 3: Акты Земских соборов / отв. ред. Тома А.Г. Маньков. – 1985. – 512 с.
4. Памятники русского права. Вып. 1. Памятники права Киевского государства. X–XII вв. / Сост. А.А. Зимин; под ред. С.В. Юшкова. — М.: Государственное издательство юридической литературы, 1952. – 288 с.
5. Мартыненко Э.В. Конфискация имущества в действующем российском уголовном праве: монография / Е.В. Мартыненко. – М.: Юрлитинформ, 2011. – 152 с.
6. Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях / Ч. Беккариа. – М.: ИНФРА-М. – 2004. – 184 с.
7. Российское законодательство X-XX веков: в 9-ти т. / под. общ. ред. О.И. Чистякова. – М.: Юрид. лит., Т. 5: Законодательство периода расцвета абсолютизма / отв. ред. Тома Е.И. Индова. – 1989. – 528 с.
8. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. – С.-Пб.: Тип. 2 отд-ния собств. е. и. в. канцелярии, 1845. – 898 с. [Электронный ресурс]: Російська державна бібліотека. – [Режим доступу]: <http://dlib.rsl.ru/viewer/01002889696#?page=1> – Назва з екрану.
9. Голубов И.И. Конфискация имущества как вид наказания: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08 / И.И. Голубов; Юридический институт МВД России. – М., 1999. – 22 с.

10. Российское законодательство X-XX веков: в 9-ти т. / под. общ. ред. О.И. Чистякова. – М.: Юрид. лит., Т. 8: Судебная реформа / отв. ред. Тома Б.В. Виленский. – 1991. – 496 с.

11. Уголовное уложение от 22 марта 1903 года. – С.-Пб.: Сенатская типография, 1903. – 144 с. [Электронный ресурс]: Электронна бібліотека. – [Режим доступу]: <http://www.twirpx.com/file/234494/> – Назва з екрану.

12. Пропостин А. А. Конфискация имущества как мера борьбы с преступностью: прошлое, настоящее, будущее: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А.А. Пропостин; Томский государственный университет. – Томск, 2010. – 240 с.

13. Чайковський А.С. Хрестоматія з історії держави та права України / А.С. Чайковський та ін. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 656 с.

14. Єрмак О.В. Конфіскація майна в кримінальному праві України в IX–на початку XX століть / О.В. Єрмак // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 5 – С. 328–330.

15. Керівні засади з кримінального права РСФРР від 12 грудня 1919 року [Електронний ресурс]: Законодательство Беларуси и других стран. – Режим доступу: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sssr7311.htm>. – Назва з екрану.

16. Декрет РНК РСФРР від 16 квітня 1920 року [Електронний ресурс]: Юридические адвокатские услуги и консультации. – Режим доступу: <http://www.lawfirm.ru/comments/index.php?id=9513>. – Назва з екрану.

17. Декрет РНК РСФРР «Про конфіскацію усього рухомого майна громадян, що втекли за межі республіки або переховуються до сьогоднішнього часу» від 19 жовтня 1920 року [Електронний ресурс]: Комп'ютерна довідково-правова система. – Режим доступу: <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=9534>. – Назва з екрану.

18. Декрет РНК РСФРР «Про конфіскації і реквізиції майна приватних осіб в місцевостях, звільнених від недруга» від 28 березня 1921 року [Електронний ресурс]: Комп'ютерна довідково-правова система. – Режим доступу:

<http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=9638>. – Назва з екрану.

19. История советского уголовного права / А.А. Герцензон, Ш.С. Грингауз, Н.Д. Дурманов, М.М. Исаев и др. – М. : Юрид. изд-во Минюста СССР, 1948. – 466 с.

20. Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. / Под ред. И.Т. Голякова. – М.: гос. из-во юрид. лит-ры. – 1953. – 463 с.

21. Об ограничении конфискации по суду: Постановление ЦИК и СНК СССР от 15 июня 1927 года [Электронный ресурс]: Офіційний сайт компанії «КонсультантПлюс». – Режим доступу: <http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=ESU;n=26137#0> – Назва з екрану.

22. Цимбал П. Конфіскація майна в Україні: історико-правовий аспект / П. Цимбал, Л. Гарбовський // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – №2 – С. 116–121.

23. Основи кримінального законодавства СРСР і союзних республік: Закон СРСР від 25 грудня 1958 року // Відомості Верховної Ради СРСР. – 1959. – № 1. – Ст. 6.

24. Кримінальний кодекс УРСР. В редакції 1960 р. – К.: Держполітвидав УРСР, 1978. – 210 с.

25. Кримінальний кодекс України від 1 квітня 1961 року [Електронний ресурс]: Право України. – Режим доступу: <http://pravo.ligazakon.ua/document/view/KD0006> – Назва з екрану.

26. Дудоров О.О. Спеціальна конфіскація : проблеми законодавчої регламентації / О.О. Дудоров // Юридичний вісник України. – 2014. – 6-19 грудня (№49–50). – С. 14–15.

27. Назимко Є.С. Можливості використання методу системного аналізу під час дослідження інституту покарання / Є.С. Назимко // Юридична Україна. – 2011. – №5. – С. 89–93.

28. Сапун В.А. Теория правовых средств и механизм реализации права: автореф. на соискание учён. степени д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.01 / Валентин Андреевич Сапун. – Нижний Новгород, 2002. – 50 с.

29. Гуторова Н. Конфіскація майна як вид кримінального покарання: проблеми захисту прав людини // Матеріали регіональної науково-практичної конференції “Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні”, 13–14 лютого 2003 р., Львів. нац. ун-т імені І. Франка, Юрид. Фак. – Львів, 2003. – С. 391–393.

30. Ансель М.М. Новая социальная защита (гуманистическое движение в уголовной политике) / М.М. Ансель; перевод с франц. Н.С. Лапшиной; Под ред. и со вступительной статьей А.А. Пионтковского. – М.: Изд-во Прогресс, 1970. – 312 с.

31. Дуюнов В.К. Проблемы уголовного наказания в теории, законодательстве и судебной практике / В.К. Дуюнов // Курск, 2000. – 326 с. [Электронный ресурс]: Электронный ресурс. – [Режим доступа]: <http://www.twirpx.com/file/193591/> – Назва з екрану.

32. Марін О.К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм: монографія / О.К. Марін // К. : Атіка, 2003. – 224 с.

33. Панов М.М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків : монографія / наук. ред. д-р юрид. наук , проф., акад. АПрН України В.І. Борисов. – Х.: Право, 2009. – 184 с.

34. Палій М. Реформування інституту конфіскації майна як реалізація адекватності покарання та відновлення соціальної справедливості / М. Палій, Є. Назимко // Підприємництво, господарство і право. – № 5. – 2008. – с. 115–118.

35. Кондра О. Проблеми правової природи «спеціальної конфіскації» у кримінально-правових санкціях / О. Кондра // [Електронний ресурс]: Радник: український юридичний портал. – [Режим доступу] : <http://radnuk.info/home/24394-2013-07-03-10-32-46.html>. – Назва з екрану.

36. Горбачова І.М. Заходи безпеки у кримінальному праві: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Горбачова Ірина Михайлівна. – Одеса, 2008. – 20 с.

37. Гуторова Н. Конфіскація майна за кримінальним правом України: проблеми та перспективи / Н. Гуторова, О. Шаповалова // Право України. – 2010. – № 9 – С. 56–65.

38. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, С.Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Вид. третє, перероб. і доповн. – Х.: ТОВ «Одіссей», 2007. – 1184 с.

39. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак-ів. – К.: А. С. К., 2001. – 352 с.

40. Пироженко О.С. Покарання, що обмежують майнові права засуджених, за кримінальним правом України: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Литвинова; Кримінологічна асоціація України. – Х.: НікаНова, 2012. – 294 с.

41. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України стосовно виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України №222-VII від 18 квітня 2013 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/222-18> – Назва з екрану.

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму стосовно відповідальності юридичних осіб : Закон України № 314-VII від 23 травня 2013 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/314-18> – Назва з екрану.

43. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні

злочини: Закон України № 1689-VII від 7 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1689-18> – Назва з екрану.

44. Порівняльне правознавство : підручник / С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов, І. О. Биля та ін. ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Х.: Право, 2012. – 272 с.

45. 183 Про міжнародні договори: Закон України №1906-IV від 29 червня 2004 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1906-15> – Назва з екрану.

46. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 9 грудня 1999 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_518/print1411305988157124 – Назва з екрану.

47. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27 січня 1999 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_101. – Назва з екрану.

48. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_096 – Назва з екрану.

49. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 8 листопада 1990 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_029/print1411305988157124 – Назва з екрану.

50. Конвенція ООН проти корупції від 31 жовтня 2003 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 – Назва з екрану.

51. Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року з протоколами [Електронний ресурс] : Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_789/print1412882548287389.– Назва з екрану.

52. Резолюція Комітету міністрів Ради Європи № 76 (10) «Про деякі міри покарання, альтернативні позбавленню волі» від 9 березня 1976 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_050.– Назва з екрану.

53. Декларація ООН про злочинність і суспільну безпеку від 12 грудня 1996 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_371/print1412882548287389.– Назва з екрану.

54. Мінімальні стандартні правила ООН у відношенні заходів, не пов'язаних з позбавленням волі (Токійські правила) від 14 грудня 1990 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_907.– Назва з екрану.

55. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_948/print1412882548287389.– Назва з екрану.

56. Рекомендація № R (91) 11 Комітету міністрів Ради Європи «Щодо експлуатації сексу в цілях наживи, порнографії, торгівлі дітьми і неповнолітніми» від 9 вересня 1991 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_046/print1412882548287389.– Назва з екрану.

57. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради

України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_588/print1412882548287389._ Назва з екрану.

58. Міжамериканська конвенція проти корупції від 29 березня 1996 року [Електронний ресурс] : Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_089/print1412882548287389._ Назва з екрану.

59. Конвенція про боротьбу з підкупом посадових осіб іноземних держав при проведенні міжнародних ділових операцій від 21 листопада 1997 року [Електронний ресурс] : Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_154/print1412882548287389._ Назва з екрану.

60. Конвенція (ETS № 172) про захист довкілля засобами кримінального законодавства від 4 листопада 1998 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_154/print1412882548287389._ Назва з екрану.

61. Керівні принципи в галузі прав людини та боротьби з тероризмом від 11 липня 2002 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_533/print1412882548287389._ Назва з екрану.

62. Єрмак О.В. Конфіскація: міжнародно-правовий аспект // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Роль права та закону в громадянському суспільстві» (м. Київ, Україна, 13–14 лютого 2015 р.) – Київ: Центр правових наукових досліджень, 2015. – С. 83–85.

63. Марчук Р.П. Боротьба FATF з відмиванням брудних грошей / Р.П. Марчук // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 2 – С. 270–274.

64. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради

України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_588/print1412882548287389._– Назва з екрану.

65. Про Загальнодержавну адаптацію законодавства України до законодавства Європейського Союзу : Закон України № 1629-IV від 18 березня 2004 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1629-15> – Назва з екрану.

66. Угода про асоціацію між Україною, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством за атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої від 21 березня 2014 року [Електронний ресурс]: Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/print1438715140065015._– Назва з екрану.

76. Уголовное право зарубежных государств. Общая часть / Под ред. и с предисл. И.Д. Козочкина – М.: Институт международного права и экономики им. А.С. Грибоедова, 2001. – 576 с.

77. Тащилин М.Т. Уголовное наказание в Федеративных республиках России и Германии (сравнительно-правовой анализ) / М.Т. Тащилин. – Пятигорск, 2005. – с. 188.

78. Уголовный кодекс Франции / Науч. редактирование канд. юрид. наук Л.В. Головки, канд. юрид. наук, доц. Н.Е. Крыловой; перевод с французского и предисловие канд. юрид. наук, доц. Н.Е. Крыловой. – Спб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2002. – 650 с.

79. Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран Изд. 2-е, перераб. и доп. Учебное пособие. — М.: Издательство «Зерцало», 1998. — 208 с.

80. Уголовный кодекс Швейцарии / Науч. редактирование, предисловие и перевод с нем. А.В. Серебренниковой. – Спб. Изд-во: «Юридический центр Пресс», 2002. – 350 с.

81. Уголовный кодекс Республики Польша / пер. с польского Д.А. Барилевич. – Спб.: Изд-во: «Юридический центр Пресс», 2002. – 234 с.

82. Харченко О.С. Підстави припинення права власності: Монографія. – К.: Вид-во Європ. ун-ту. – 2009. – 174 с.
83. Грищук В.К. Філософсько-правове розуміння відповідальності людини: монографія. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. – 768 с.
84. Уголовный кодекс Республики Беларусь / Предисловие проф. Б.В. Волженкина, Обзорная статья А.В. Баркова. – Спб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2001. – 474 с.
85. Брайнин Я.М. Основание уголовной ответственности и важнейшие вопросы учения о составе преступления в советском уголовном праве: Автореферат дис. ... д-ра юрид. наук. – Х., 1963. – 32 с.
86. Карпушин М.П., Курляндский В.И. Уголовная ответственность и состав преступления. – М.: Юрид. лит., 1974. – 232 с.
87. Галаган А.И. Методологические проблемы общей теории юридической ответственности по советскому праву // Уголовная ответственность: проблемы содержания, установления, реализации: Межвуз. Сб. научн. тр. / Воронеж. Гос. ун-т им. Ленинского комсомола; [Редкл.: О. Я. Баев (отв. ред.) и др.]. – Воронеж: Изд-во Воронеж.ун-та, 1989. – С. 10-20.
88. Лейст О.Э. Санкции и ответственность по советскому праву: (теоретические проблемы): Научное издание. – М.: Изд-во Моск. гос. ун-та, 1981. – 240 с.
89. Багрий-Шахматов Л.В. Уголовная ответственность и наказание. – Минск: «Вишэйш. школа», 1976. – 383 с.
90. Куц В.М. Теорія кримінальної відповідальності : навчальний посібник / В.М. Куц. – К.: електронна бібліотека Національної академії прокуратури України, 2012. – 300 с.
91. Українське кримінальне право. Загальна частина: підручник / за ред. В.О. Навроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 712 с.
92. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / За заг. ред. М.І. Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.

93. Сучасний тлумачний словник української мови: 65 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Х.: Вид-во «Школа», 2006. – 1008 с.

94. Алексеев С.С. Право: азбука, теория, философия: опыт комплексного исследования. – М.: Статут, 1999. – 712 с.

95. Шундигов К. В. Юридические средства реализации правовой политики / К.В. Шундигов // Правоведение. – 1997. – № 4. – с. 149-150. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://law.edu.ru/article/article.asp?article ID=152233> – Назва з екрану

96. Пропостин А. А. Конфискация имущества как мера борьбы с преступностью: прошлое, настоящее, будущее: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / А.А. Пропостин; Томский государственный университет. – Томск, 2010. – 240 с.

97. Козирева В.П. Ефективність застосування майнових покарань в судовій практиці України // Право і безпека. – 2005. – № 4'1. – с. 128–130.

98. Марогулова И.Л. Конфискация имущества как мера наказания по советскому уголовному законодательству : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1979. – 15 с.

99. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах: 1973–2010 рр. Видання сьоме, зі змінами та доповненнями. – Х.: Одиссей, 2011. – 464 с.

100. Книженко О.О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Книженко Оксана Олександрівна; Національний університет внутрішніх справ МВС України ; наук. кер. Гуторова Н.О. – Х., 2003. – 207 с.

101. Горох О.П. Покарання за злочини у сфері обігу наркотичних засобів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Горох Олексій Петрович; Київський національний університет внутрішніх справ; наук. кер. Музика А.А. – К., 2007. – 23 с.

102. Про виконавче провадження : Закон України 1404-VIII від 2 червня 2016 року [Електронний ресурс] : Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>

103. Марчук Ф.М. Особливості застосування конфіскації майна / Ф.М. Марчук, Л.А. Гарбовський // Вісник Верховного Суду України. – № 7 (71). – 2006. – С. 32–39.

104. Пимонов В.А. Конфискация имущества как уголовное наказание / В.А. Пимонов // Государство и право. – № 7. – 2002. – С. 114

105. Бажанов М.И. Наказание в проекте УК Украины // Проблемы законности. – Вип. 38. – Респ. міжвідом. наук. зб. Харків. / Відп. ред. В.Я. Тацій. – Харків: Нац. юрид. акад. України, 1999. – С. 167–179.

106. Кирись Б.О. Конфіскація майна: Аргументи та збереження і за скасування цього виду покарання / Б. О. Кирись // Науковий вісник Львівського держ.університету внутрішніх справ: Сер.Юридична : Збірник наукових праць . – 01/2006 . – Вип.1 (29) . – С. 233–243.

107. – 57 Додонов В.Н. Сравнительное уголовное право. Общая часть. Монография. Под общ. и науч. ред. проф. С.П. Щербы. – М. : Из-во «Юрлитинформ», 2009. – 448 с.

108. Мельникова-Крикун В.М. Про недоцільність застосування конфіскації майна як виду додаткового покарання / Мельникова-Крикун В.М. // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – 2005. – № 29. – С. 61–65.

109. Хавронюк М. І. Нові види покарання: чи потрібно їх передбачати у Кримінальному кодексі України? // Альманах кримінального права: зб. ст. / відп. ред. П.П. Андрушко, П. С. Берзін. – К., 2009. — Вип. 1. — С. 401–414.

110. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004. – Назва з екрану.

111. Звіти про результати діяльності Урядового уповноваженого у справах Європейського суду з прав людини за 2010–2013 роки [Електронний

ресурс]: Офіційний сайт Міністерства юстиції України. – Режим доступу :<http://www.minjust.gov.ua/9329>.– Назва з екрану.

112. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України №3477–IV від 23 лютого 2006 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15> – Назва з екрану.

113. Європейський суд з прав людини. Судова практика. / За заг. ред. В.Г. Буткевича . – К.: Ред. журн. «Право України», 2011. – Дод. До журн. «Право України». – Вип. 1, ч. 3: Стаття 3 ЄКПЛ. Заборона катувань: у 3 ч. – 2011. – 560 с.

114. Сорока О.О. «Спеціальна конфіскація» у контексті міжнародних договорів та рішень Європейського суду з прав людини // Науково-практична інтернет-конференція «Спеціальна конфіскація в правовій системі України: юридична природа, особливості регламентації, перспективи її вдосконалення» (1-7 лютого 2014 року, Київ) [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://center.law.univ.kiev.ua/index.php/tezy-konferentsii/> – Назва з екрану.

115. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері державної антикорупційної політики у зв'язку з виконанням Плану щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України: Закон України № 1261 від 13 травня 2014 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1261-18> – Назва з екрану.

116. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції: Закон України №731-VIII від 8 жовтня 2015 [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/731-19> – Назва з екрану.

117. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення інституту спеціальної конфіскації з метою усунення корупційних ризиків при її застосуванні : Закон України №770-VIII від 10 листопада 2015 року [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Верховної Ради

України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/770-19> – Назва з екрану.

118. Яни П.С. Конфискация имущества и уголовная ответственность / П.С. Яни // Уголовное право. – 2006. – № 6. – с. 131–135.

119. Радутний О.Е. Кримінальна відповідальність за незаконне збирання, використання та розголошення відомостей, що становлять комерційну таємницю (аналіз складів злочинів): автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Радутний Олександр Едуардович; НЮАУ ім. Я. Мудрого. – Х., 2002. – 27 с.

120. Батиргарєєва В. С. Цілі спеціальної конфіскації у системі запобігання злочинності / В. С. Батиргарєєва // Політика в сфері боротьби зі злочинністю. – Івано-Франківськ: б. в., 2014. – С. 9–12.

Студент

(підпис)

Приймак К.С.

(прізвище та ініціали)